

**МІНІСТЕРСТВО ЕКОНОМІКИ, ДОВКІЛЛЯ
ТА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ**

**УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ
ІНСТИТУТ ПРОДУКТИВНОСТІ
АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ**

**Агропромисловий сектор
України у світлі
Цілей сталого розвитку
на період до 2030 року:
Ціль 2 «Подолання голоду,
розвиток сільського господарства»**

**МІНІСТЕРСТВО ЕКОНОМІКИ, ДОВКІЛЛЯ
ТА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ**

**УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ
ІНСТИТУТ ПРОДУКТИВНОСТІ
АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ**

**Агропромисловий сектор
України у світлі
Цілей сталого розвитку
на період до 2030 року:
Ціль 2 «Подолання голоду,
розвиток сільського господарства»**

Київ-2025

УДК 338.436(477)"2025/2030"(047.1)
A25

Автори: В. М. Івченко, О. С. Зірнзак, А. Л. Солошонок,
О. М. Полонська

Друкується за рішенням вченої ради Українського науково-дослідного інституту продуктивності агропромислового комплексу (протокол № 7 від 26 грудня 2025 р.)

A25 **Агропромисловий сектор України у світлі Цілей сталого розвитку на період до 2030 року: Ціль 2 «Подолання голоду, розвиток сільського господарства»/ В. М. Івченко, О. С. Зірнзак, А.Л. Солошонок, О. М. Полонська. Київ : НДІ «Украгпромпродуктивність», 2025. 52 с.**

У науково-аналітичному виданні викладено основні виклики і ризики, які супроводжують діяльність підприємств АПК в умовах сьогодення, охарактеризовано законодавчу базу Цілей сталого розвитку на період до 2030 року, висвітлено основні Цілі сталого розвитку, адаптовані для України, а також завдання та індикатори Цілі 2 «Подолання голоду, розвиток сільського господарства». Здійснено вибірковий аналіз індикаторів Цілі 2 та рівня їх досягнення, сформовано рекомендації щодо досягнення Цілі 2.

Наведені матеріали за потреби можуть бути використані фахівцями будь-якої сфери діяльності для аналізу основних тенденцій у досягненні Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року.

Без права перевидання. Відтворення або використання матеріалу, що міститься в інформаційному продукті, для освітніх або некомерційних цілей вирішується без отримання попередньої письмової згоди власників авторського права за умови посилання на його повну бібліографічну назву згідно з ДСТУ 7.1:2006. Відтворення або використання матеріалу, що міститься в цьому інформаційному продукті, для перепродажу, інших комерційних цілей або угод (договорів) на розробку науково-дослідних робіт забороняється без отримання попередньої згоди власників авторського права. Ці умови відносяться і до видань попередніх років. Заявку на отримання такого дозволу слід направляти науково-організаційному відділу НДІ «Украгпромпродуктивність» за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 2, або електронною поштою: uapp_god@ukr.net

УДК 338.436(477)"2025/2030"(047.1)

© Івченко В. М., Зірнзак О. С.,
Солошонок А. Л., Полонська О. М.,
2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1. Виклики і ризики сучасності у агропромисловому секторі України...	6
2. Законодавча база Цілей сталого розвитку на період до 2030 року.....	10
3. Основні Цілі сталого розвитку на період до 2030 року, адаптовані для України.....	14
4. Завдання та індикатори Цілі 2 «Подолання голоду, розвиток сільського господарства».....	22
5. Вибірковий аналіз індикаторів Цілі 2 та рівня їх досягнення.....	26
5.1. Продуктивність праці в сільському господарстві.....	26
5.2. Індекс сільськогосподарської продукції.....	31
5.3. Частка капітальних інвестицій у нематеріальні активи у виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у загальному обсязі капітальних інвестицій	35
5.4. Частка України в обсязі світового експорту основних груп продовольства.....	39
5.5. Частка продукції харчової промисловості та переробки сільськогосподарської сировини в загальному обсязі експорту основних груп продовольства.....	42
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	50

ВСТУП

Цілі сталого розвитку (ЦСР), також відомі як Глобальні цілі, були ухвалені Організацією Об'єднаних Націй у 2015 році як універсальний заклик до дій щодо скорочення бідності, захисту планети та забезпечення того, щоб до 2030 року усі люди жили в мирі і достатку.

У вересні 2015 року в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку відбувся Саміт ООН зі сталого розвитку та прийняття Порядку денного розвитку після 2015 року, на якому було затверджено нові орієнтири розвитку. Підсумковим документом Саміту «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» було затверджено 17 Цілей Сталого Розвитку та 169 завдань [1, 2].

17 Цілей взаємодоповнюють одна одну: дії в одній сфері також впливають на результати в інших, тому в розвитку мають бути збалансовані соціальна, економічна та екологічна стійкість.

Країни зобов'язалися визначати пріоритетність прогресу для тих країн і спільнот, які найбільше відстають. ЦСР мають на меті покласти край бідності, голоду, СНІДу та дискримінації жінок і дівчат. Викорінення бідності в усіх її формах та вимірах, включно з крайньою бідністю, є найважливішим глобальним завданням та однією із невід'ємних потреб сталого розвитку.

Для досягнення ЦСР у кожному контексті необхідні творчі підходи, ноу-хау, технології та фінансові ресурси всього суспільства. Цей план реалізовуватимуть усі країни та всі зацікавлені сторони, що діятимуть на засадах співробітництва і партнерства. Ці Цілі та завдання стимулюватимуть діяльність у сферах, що є критично значущими для людства і планети. Необхідно здійснити сміливі та перетворювальні кроки, які настійно потрібні для того, щоб вивести світ на траєкторію сталого і неухильного розвитку. Цілі мають комплексний та неподільний характер і забезпечують зрівноваження трьох вимірів сталого розвитку: економічного, соціального та екологічного.

Реальна робота щодо досягнення Цілей сталого розвитку можлива лише тоді, коли проголошений державою курс на досягнення сталості стане складником формування і реалізації стратегії розвитку підприємств. В цілому під стратегією підприємства мають на увазі визначення довгострокових цілей і пріоритетів підприємства, формування переліку і послідовності (моделі) дій та розподіл ресурсів, необхідних для їх досягнення [3]. Як правило стратегічні цілі повинні відповідати місії підприємства, його стратегічній концепції, цінностям та стратегічним напрямкам, які визначені з урахуванням сильних та слабких сторін підприємства, його можливостей та потенційних загроз. Однак стратегічна концепція розвитку підприємства має формуватися з урахуванням базових тенденцій державної економічної політики. У практичному плані це зумовлює необхідність постійного корегування стратегічних цілей розвитку підприємства у межах таких взаємозв'язків: зміна цілей економічної політики держави – корегування стратегічних цілей підприємства – реалізація цілей. Тому починаючи із 2017 року, коли Україна приєдналась до реалізації Цілей ста-

лого розвитку, частина вітчизняних підприємств розпочала процес імплементації глобальних ЦСР до своїх стратегічних планів. Формуючи стратегічні цілі, суб'єкти господарської діяльності керуються можливістю прямо або опосередковано отримати нові вигоди або зменшити наявні витрати. І це якраз той випадок, коли інтереси бізнесу та суспільства в цілому співпадають.

Спираючись на наявний на сьогодні досвід та проведені у цій сфері дослідження, можна стверджувати, що активна участь підприємств в реалізації ЦСР принесе їм низку позитивних результатів. Зокрема конкурентними перевагами для бізнесу внаслідок долучення до реалізації Цілі 2 «Подолання голоду, розвиток сільського господарства» стануть:

- зростання споживчого попиту на різні види продукції внаслідок задоволення базових потреб;
- створення нових ринків, в тому числі за рахунок виробництва «соціально інклюзивних» категорій товарів і послуг;
- можливості трансферу передових технологій в АПК;
- зростання робочої сили.

Проблеми розвитку у теперішні часи – це динамічні виклики з багатомірними ризиками, які потребують системних рішень. Різнобічне співробітництво відіграє життєво важливу роль у вирішенні спільних проблем, які перетинають географічні і часові кордони. Стратегічні рішення щодо сталого розвитку слід концентрувати у тих сферах, де найбільші потреби країни, здійснювати їх на основі системного підходу та уточнювати й розвивати з метою справляння більшого впливу й розширення масштабів реалізації.

Бізнес – це життєво важливий партнер для досягнення Цілей Сталого Розвитку, і він не може бути успішним в неспроможному суспільстві. Інвестування в процес досягнення цілей ЦСР посилює ключові показники бізнесового успіху, що включають в себе наявність правових ринків, прозорих фінансових систем та інституцій, вільних від корупції та з якісним управлінням [4]. Використання спільної мови та спільної мети ЦСР окреслюють загальні рамки для дій та ведення обговорень, які допоможуть компаніям спілкуватись з учасниками процесу на теми впливу та показників в більш систематичний та ефективний спосіб. Ці цілі сприятимуть створенню партнерств – синергій з метою реагування на найбільш нагальні суспільні виклики.

1. ВИКЛИКИ І РИЗИКИ СУЧАСНОСТІ У АГРОПРОМИСЛОВОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

Україна має розвинений продовольчий комплекс, який спроможний не лише повною мірою забезпечити населення країни харчовими продуктами, а й формувати активну позицію країни на міжнародних ринках низки ключових агропродовольчих товарів. Завдяки традиційно потужному продовольчому експорту Україна є одним з гарантів продовольчої безпеки у світі. До повномасштабної війни за обсягами експорту Україна входила до п'ятірки найбільших експортерів зернових у світі, експортували $\frac{3}{4}$ від того, що виробляли, внутрішнє споживання зернових становило лише 20–25 %. Україна постачала 10 % світового експорту пшениці, понад 14 % кукурудзи і понад 47 % соняшникової олії. Наразі завдяки допомозі партнерів Україна залишається ключовим постачальником на світових ринках зерна та соняшникової олії, з часткою понад 10 % міжнародної торгівлі. За 2023 рік експортовано 16,1 млн т пшениці до 65 країн, 26,2 млн т кукурудзи до 80 країн і 5,7 млн т соняшникової олії до 130 країн світу [5].

Разом з цим, воєнні дії, які відбуваються в Україні внаслідок широкомасштабного вторгнення російської федерації 24 лютого 2022 р., призвели до погіршення продовольчої безпеки в Україні, яке спричинене, зокрема, порушеними логістичними ланцюгами, зруйнованими інфраструктурою, господарствами та виробництвами, зменшенням кількості виробленого продовольства на працюючих підприємствах. На червень 2023 р. сума прямих збитків, завданих агропромислому комплексу України, складала 8,7 млрд дол. США (втрати, пов'язані зі знищенням та пошкодженням сільськогосподарської техніки, складають понад 4,7 млрд дол. США; втрати через знищення та крадіжки виробленої продукції оцінюються в 1,9 млрд дол. США). Непрямі втрати агропромислового комплексу оцінюються в 40,3 млрд дол. США [5].

За оцінками ФАО, через війну сільські домогосподарства в Україні зазнали близько 2,25 млрд дол. США збитків. З них близько 1,26 млрд дол. США збитків завдано в галузі рослинництва та 0,98 млрд дол. США – тваринництва. В Україні 25 % сільськогосподарських домогосподарств зупинили або зменшили обсяги виробництва продукції через війну, у прифронтових областях – 38 % [5].

У таких умовах український аграрний сектор продемонстрував високу стійкість та адаптивність до ризиків воєнного часу, хоча 2022 рік став критичним для виробників сільськогосподарських культур. Зокрема обсяги виробництва зернових і зернобобових культур у господарствах усіх категорій становили до показників довоєнного 2021 року лише 62,6 %, у підприємствах – 60,7 %, у господарствах населення – 70,8 % (табл. 1). Виробництво олійних культур за цей період становило відповідно 79,2 %, 81,0 % та 64,9 % до 2021 року. Вищими були показники по буряку цукровому фабричному – 91,6 %, 91,8 % та 86,7 %.

У 2023 році по усіх культурах динаміка була позитивною. Зернових і зернобобових культур зібрано 597722,2 тис. ц (+11,0 %), олійних – 218228,8 тис. ц (+20,3 %), буряку цукрового фабричного – 131297,1 тис. ц (+32,1 %) [6]. Зазна-

чимо, що по останній культурі було перевищено довоєнний показник на 21,0 %. Прогнози експертів та фахівців аграрного напрямку справдилися. В умовах війни збір за всіма групами сільськогосподарських культур у 1,5–3 рази перевищив потреби внутрішнього споживання.

Таблиця 1

**Динаміка виробництва основних
сільськогосподарських культур за 2021-2023 рр, тис. ц**

Період	Господарства усіх категорій	Підприємства	Господарства населення
Культури зернові і зернобобові			
2021	860104,4	696891,1	163213,3
2022	538637,1	423152,3	115484,8
2023	597722,2	477163,8	120558,4
2022 рік у % до:			
2021	62,6	60,7	70,8
2023 рік у % до:			
2022	111,0	112,8	104,4
Олійні культури			
2021	228969,0	203181,7	25787,3
2022	181379,0	164631,5	16747,5
2023	218228,8	200440,6	17788,2
2022 рік у % до:			
2021	79,2	81,0	64,9
2023 рік у % до:			
2022	120,3	121,8	106,2
Буряк цукровий фабричний			
2021	108538,8	103537,0	5001,8
2022	99414,6	95079,3	4335,3
2023	131297,1	126959,9	4337,2
2022 рік у % до:			
2021	91,6	91,8	86,7
2023 рік у % до:			
2022	132,1	133,5	100,0

Джерело: Держстат України [6].

Потреби внутрішнього ринку м'яса й м'ясопродуктів цілком забезпечено. Загалом споживання свинини, яловичини та м'яса птиці зросло з 54,1 кг у 2022 р. до 54,7 кг на 1 особу у 2023 р. У середньому українці у 2023 р. споживали по 27 кг птиці та 7,4 кг яловичини на одну особу, у 2022 р. ці показники були 26,2 кг та 7 кг відповідно. При цьому споживання свинини зменшилось, у 2023 р. українці спожили 19,8 кг свинини на рік, тоді як у 2022 р. – 20,3 кг [5]. Збільшилося і виробництво продукції тваринництва: жива маса вирощування сільськогосподарських тварин зросла на 5 % або на 148,1 тис. т і становить 3102,9 тис. т (табл. 2) [6)]. М'яса птиці вироблено більше на 7,2 % або на 118,7 тис. т

(1759,9 тис. т), свинини – більше на 2, 0 % або на 17,4 тис. т (893,3 тис. т). Нарощування власного виробництва дало змогу зменшити імпорт усіх трьох видів м'яса на 52 тис. т – до 108 тис. т; поступово відновлюється вітчизняна молочна галузь у сільськогосподарських підприємствах.

Валові надії молока з початком війни знизились на 946,2 тис. т або на 10,9 % – до 7767,7 тис. т. Надалі в цілому у цьому секторі виробництво молока в усіх категоріях господарств мало негативну тенденцію – у 2023 році порівняно з 2022 роком зменшилось на 337,3 тис. т або на 4,3 % і становило 7430,4 тис. т. Це відбулося за рахунок падіння виробництва у господарствах населення на 9,8 %. Натомість виробництво молока в підприємствах у 2023 році вже вийшло на довоєнний рівень та досягло 2809,9 тис. т (у 2021 році 2767,7 тис. т).

Таблиця 2

**Динаміка виробництва продукції тваринництва
у господарствах усіх категорій у 2021-2023 рр.**

Вид продукції	2021	2022	2023	2022 до 2021, %	2023 до 2022, %	2023 до 2022, тис. т
Жива маса вирощування сільськогосподарських тварин, тис. т, у т. ч.	3329,8	2954,8	3102,9	88,7	105,0	148,1
ВРХ	475,1	388,4	399,9	81,8	103,0	11,5
свині	971,2	875,9	893,3	90,2	102,0	17,4
птиця свійська усіх видів	1825,4	1641,2	1759,9	89,9	107,2	118,7
молоко (валовий надій)	8713,9	7767,7	7430,4	89,1	95,7	-337,3

Джерело: Держстат України [6].

Нарощується виробництво овочів. У 2023 році овочеві культури було посіяно на площі 397,1 тис. га, що на 5,0 % більше ніж попереднього року, однак це лише 86,4 % до показника довоєнного 2021 року. Культури баштанні продовольчі займали площу 34,3 тис. га, що становить лише половину посівної площі 2021 року [6]. У 2023 році в Україні було посіяно цибулі та моркви на 8,1 % та 6,1 % відповідно більше порівняно з 2022 роком. Загальна площа під посадку капусти збільшилася на 1,7 %. Площа посівів картоплі зросла на 2 %, столового буряка – на 7 % [5]. У 2023 році українські аграрії зібрали 29,7 млн т овочів, що становить 104,4 % до 2022 року і 94,8 % до 2021. Найбільше зібрано картоплі – 21,4 млн т (+2,2 %), а також: помідорів – 1,7 млн т (+33,9 %), капусти – 1,6 млн т (+3,6 %), цибулі – 889,0 тис. т (+9,8), огірків – 874,3 тис. т (+5,9 %), моркви – 844,4 тис. т (+12,8 %), буряка – 777,4 тис. т (+2,2 %), інших овочів – 1,6 млн т (табл. 3). Пропозиція овочів стрімко збільшилася у III кварталі 2023 р. завдяки надзвичайно сприятливим погодним умовам та нарощуванню обсягів виробництва в певних регіонах. Це дало змогу цілковито компенсувати наслідки для овочівництва від несприятливих безпекових умов у південних регіонах та руйнування Каховської ГЕС. Під впливом гарного врожаю та завдяки нарощуванню обсягів виробництва ціни на овочі у 2023 р. залишалися нижчими, ніж у

2022 р. Зокрема, ціна борщового набору (картопля, цибуля, морква, капуста і буряк) за рік зменшилася на 11 %. Найбільше зниження цін відбулося щодо цибулі та моркви: на 48 % і 33 % відповідно. Ціни на картоплю відчутно зросли, проте вони залишаються одними з найнижчих у Європі; попит громадян на плодово-ягідні культури цілком забезпечено, хоча внаслідок війни втрачено 25 % площ ягідників, 20 % площ садів. Вінницька, Чернівецька, Хмельницька, Дніпропетровська, Львівська та Полтавська області, які є найбільшими виробниками плодів та ягід, цілком спроможні забезпечити потреби в цій продукції. Для розвитку галузі садівництва в Україні уряд здійснює грантову підтримку виробників сільськогосподарської продукції щодо створення та розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства, зокрема у 2023 р. видано грантів на закладку нових садів площею понад 2 тис. гектарів; поступово відновлюються обсяги експорту агропродукції. У 2023 р., за попередніми оцінками, експортовано 67,5 млн т агропромислової продукції різних видів, що на 15 % перевищує показник 2022 р. Разом з тим, експортний виторг у 2023 р. склав 21,9 млрд дол. США, що на 8 % менше від показника 2022 р. через падіння цін майже на всі види агропродукції проти попереднього року та дорогу експортну логістику.

Таблиця 3

**Виробництво основних овочевих культур
у 2021-2023 роках, тис. т**

Види культур	2021	2022	2023	2022 до 2021, %	2023 до 2022, %
Картопля	213563,2	208992,1	213586,3	97,9	102,2
Капуста	17404,6	15425,7	15978,6	88,6	103,6
Огірки	10799,6	8255,9	8743,4	76,4	105,9
Помідори	24448,8	12574,7	16835,6	51,4	133,9
Цибуля	10243,6	8097,6	8890,1	79,1	109,8
Морква столова	8632,9	7483,7	8444,1	86,7	112,8
Буряк столовий	8473,5	7608,6	7774,3	89,8	102,2

Джерело: Держстат України [6].

2. ЗАКОНОДАВЧА БАЗА ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НА ПЕРІОД ДО 2030 РОКУ

Законодавче регулювання Цілей Сталого Розвитку (ЦСР) в Україні спрямоване на забезпечення їх досягнення, адаптацію до національної специфіки та моніторинг прогресу. Сталий розвиток потребує чіткого законодавчого і нормативно-правового регулювання, оскільки саме нормативно-правові акти є основою впровадження принципів та реалізації завдань сталого розвитку. Його основні складові – економічна, соціальна та екологічна.

В Указі президента України № 722 від 30 вересня 2019 року «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» визначено основні Цілі та завдання органів влади і наукових установ по їх досягненню [7].

Згідно з Указом з метою забезпечення національних інтересів України щодо сталого розвитку економіки, громадянського суспільства і держави для досягнення зростання рівня та якості життя населення, додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина необхідно:

1. Підтримуючи проголошені резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1 глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року та результати їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України, викладені у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна», забезпечувати дотримання Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року:

- 1) подолання бідності;
- 2) подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства;
- 3) забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці;
- 4) забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх;
- 5) забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат;
- 6) забезпечення доступності та сталого управління водними ресурсами та санітарією;
- 7) забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх;
- 8) сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх;
- 9) створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям;
- 10) скорочення нерівності;
- 11) забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст, інших населених пунктів;
- 12) забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва;

13) вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками;

14) збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку;

15) захист та відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення і повернення назад (розвертання) процесу деградації земель та зупинка процесу втрати біорізноманіття;

16) сприяння побудові миролюбного и відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях;

17) зміцнення засобів здійснення й активізація роботи в рамках глобального партнерства в інтересах сталого розвитку.

Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року є орієнтирами для розроблення проектів прогностичних і програмних документів, проектів нормативно-правових актів з метою забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку України.

2. Кабінету Міністрів України забезпечити:

1) проведення у двомісячний строк із залученням вчених, експертів, представників громадських об'єднань аналізу прогностичних і програмних документів з урахуванням Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року та за результатами такого аналізу у разі необхідності вжити заходів щодо їх удосконалення;

2) упровадження дієвої системи моніторингу реалізації Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року та оприлюднення його результатів щороку до 1 березня року, який настає за звітним.

3. Рекомендувати Національній академії наук України, Національній академії аграрних наук України, Національній академії медичних наук України, Національній академії педагогічних наук України, Національній академії правових наук України, Національній академії мистецтв України враховувати Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року під час визначення напрямів наукових досліджень.

У зв'язку зі збройною агресією російської федерації та викликами, які поставили перед Україною, виникла необхідність оновлення (актуалізації) завдань та індикаторів Цілей сталого розвитку (далі – ЦСР), а також необхідність визначення завдань до кожної Цілі та цільових значень до кожного індикатора, як орієнтири у діяльності державних органів і, відповідно, виникла потреба у перегляді розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 686 «Питання збору даних для моніторингу реалізації цілей сталого розвитку».

Ключовим документом є Розпорядження № 1190-р «Деякі питання забезпечення досягнення Цілей сталого розвитку в Україні», прийняте Кабінетом Міністрів 29 листопада 2024 року [8]. Це розпорядження забезпечує координацію зусиль на державному рівні для досягнення ЦСР, визначає основні

напрямки діяльності, відповідальні органи та механізми реалізації, сприяє інтеграції ЦСР у державну політику та плани, визначає засади розробки стратегій та планів дій щодо досягнення ЦСР, підвищує інформованість громадськості щодо ЦСР та їх значущості. Документ встановлює завдання та індикатори для реалізації 17 глобальних цілей сталого розвитку до 2030 року.

Цим законодавчим актом затверджено національні завдання, індикатори їх досягнення, цільові значення до 2030 року та визначено координаторів по кожній ЦСР. Ним встановлюються наступні завдання міністерствам та іншим центральним органам виконавчої влади:

- врахування необхідності досягнення цільових значень за індикаторами досягнення ЦСР під час розроблення проектів прогнозних і програмних документів, проектів нормативно-правових актів;
- забезпечення виконання затверджених цим розпорядженням завдань за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів у межах видатків, передбачених на відповідний рік, та інших джерел, не заборонених законодавством;
- забезпечення збору даних та розроблення метаданих за індикаторами і подання таких даних Держстату для моніторингу досягнення ЦСР;
- подання інформації про стан досягнення ЦСР щороку.

Прийняття та реалізація розпорядження дозволить:

- забезпечити досягнення ЦСР в Україні виходячи із наслідків збройної агресії російської федерації проти України шляхом оновлення (актуалізації) завдань та індикаторів, визначення їх цільових значень до 2030 року;
- забезпечити якісну підготовку та проведення добровільних національних оглядів щодо досягнення Україною ЦСР, а також проведення оцінювання досягнення ЦСР щороку;
- здійснювати належну координацію дій міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, пов'язаних із досягненням ЦСР тощо.

Також визначено завдання для Державної служби статистики (забезпечити збір даних за індикаторами, що затверджені цим розпорядженням, для проведення моніторингу досягнення Цілей сталого розвитку та оприлюднення даних на офіційному веб-сайті Державної служби статистики, зокрема даних, отриманих під час виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 686 «Питання збору даних для моніторингу реалізації цілей сталого розвитку» та інше), а також для Секретаріату Кабінету Міністрів України: (забезпечити щорічне проведення оцінювання стану досягнення Цілей сталого розвитку у попередньому році за результатами опрацювання поданої міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади звітної інформації; забезпечити координацію проведення добровільних національних оглядів щодо досягнення Цілей сталого розвитку; забезпечити координацію діяльності, спрямованої на досягнення Цілей сталого розвитку, зокрема діяльності, пов'язаної із залученням, використанням та моніторингом використання міжнародної технічної допомоги; разом з міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади через шість місяців після припинення або ска-

сування воєнного стану в Україні розробити та подати Кабінетові Міністрів України пропозиції щодо внесення змін до цього розпорядження).

Розпорядження набирає чинності з дня його прийняття. Окремо визнано таким, що втратило чинність, розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 686 «Питання збору даних для моніторингу реалізації цілей сталого розвитку». Цей пункт набирає чинності з 1 січня 2025 року.

Цілі сталого розвитку інтегровані в державну політику на засадах «нікого не залишити осторонь», що означає здатність ідентифікувати потреби тієї частини населення, яка відстає у досягненні загальних стандартів, як-от доступні освіта, інформація, охорона здоров'я, послуги, інфраструктура тощо.

Встановлено, що 17 індикаторів, які містяться в додатку до Розпорядження 1190-р, є орієнтирами у діяльності державних органів, оскільки враховуватимуться під час розроблення проєктів прогностичних і програмних документів, нормативно-правових актів, а отже матимуть визначальне значення для всієї правової системи в Україні.

Система глобальних показників Цілей сталого розвитку складається із 232 показників. Вони використовуються для аналізу тенденцій досягнення визначених на глобальному рівні Цілей сталого розвитку до 2030 року та здійснення міжнародних зіставлень. Проте, не всі показники є релевантними для України, оскільки за деякими наявні прогалини у джерелах даних.

В рамках заходів з виконання Розпорядження № 1190-р, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади за участю державних органів для моніторингу досягнення Цілей сталого розвитку здійснюватимуть:

- збір даних за індикаторами, починаючи з 2024 року;
- розробку метаданих за зазначеними індикаторами;
- подання даних за індикаторами, за якими наявна інформація за 2015 - 2023 роки.

У подальшому ці дані подаватимуть до Державної служби статистики для проведення моніторингу досягнення Цілей сталого розвитку.

Для міністерств, які визначено координаторами відповідно до Додатку до Розпорядження № 1190-р, передбачено подання звітності про стан досягнення Цілей сталого розвитку. Така звітність буде подаватись до 15 квітня за спеціальною формою, визначеною Секретаріатом Кабінету Міністрів України.

Секретаріат за результатами опрацювання поданої звітної інформації щорічно буде проводити оцінювання стану досягнення Цілей сталого розвитку у попередньому році та забезпечувати координацію проведення добровільних національних оглядів щодо досягнення цих Цілей.

Таким чином, Україна продовжує доводити, що навіть в умовах війни немає нічого неможливого, докладаючи усіх можливих зусиль задля подолання бідності, скорочення нерівності й заохочення соціального розвитку та економічного зростання з одночасною охороною довкілля і залученням до цих процесів абсолютно всіх.

3. ОСНОВНІ ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НА ПЕРІОД ДО 2030 РОКУ, АДАПТОВАНІ ДЛЯ УКРАЇНИ

Під сталим розвитком розуміємо такий розвиток, який задовольняє потреби теперішнього часу, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. Сталий розвиток передбачає стабільний рівноважний стан навколишнього природного середовища при сталому економічному зростанні.

Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку. Для встановлення стратегічних рамок національного розвитку України на період до 2030 року на засадах принципу «Нікого не залишити осторонь» було започатковано інклюзивний процес адаптації Цілей сталого розвитку.

Кожну глобальну ціль було розглянуто з урахуванням специфіки національного розвитку. Протягом 2016-го року в Україні було проведено низку національних та регіональних консультацій. За результатами консультацій можна зробити висновок, що національні ЦСР слугуватимуть основою для інтеграції зусиль, спрямованих на забезпечення економічного зростання, соціальної справедливості та раціонального природокористування [3].

У рамках відкритого процесу деталізації завдань ЦСР та співвіднесення їх до конкретних ситуацій було створено групу високого рівня, 17 робочих підгруп (відповідно до кожної цілі) та проведено 32 круглі столи.

До процесу визначення національних ЦСР долучилося понад 800 фахівців за напрямками, що відповідають тематичним сферам ЦСР, урядовці, управлінці, спеціалісти установ ООН, дипломати, науковці, економісти, демографи, медичні працівники, епідеміологи, екологи, освітяни, журналісти, підприємці, лідери недержавних організацій та інші представники громадянського суспільства.

Процес визначення завдань Цілей сталого розвитку та встановлення базового рівня для організації подальшого (на 15 років) моніторингу започаткував національне обговорення щодо вимірювання суспільного прогресу у цілому та удосконалення системи національної статистики.

У липні 2020 року Україна на Політичному форумі високого рівня зі сталого розвитку під егідою Економічної і соціальної ради ООН представила світовій спільноті перший Добровільний національний огляд стану досягнення Цілей сталого розвитку [9].

Перший Добровільний національний огляд щодо Цілей сталого розвитку в Україні (далі – Огляд) присвячено питанням трансформаційних перетворень суспільства на шляху до досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР). У Огляді наведено підсумки першого етапу системної роботи з ЦСР з 2015 року, який охоплює адаптацію ЦСР в Україні, моніторинг ЦСР та аналіз ключових тенденцій, оцінку ступеня інкорпорації завдань ЦСР у стратегічні та програмні документи України, результати оцінювання національного розвитку за ЦСР. В Огляді ураховано основні положення документів, які напрацьовані на виконан-

ня Указу Президента України (вересень 2019 р.) щодо закріплення ЦСР як орієнтирів для розроблення програмних та прогнозних документів.

Ціль сталого розвитку 2 охоплює три основні напрями, які є пов'язаними – це доступність збалансованого харчування, продуктивність сільського господарства та виробництво продуктів харчування. Загалом з 11-ти індикаторів, що вимірюють прогрес досягнення національної Цілі 2, за 9-ма має місце позитивна динаміка, в тому числі за 7-ма досягнення визначених цільових меж на горизонті до 2020 року є цілком реалістичним [9].

В Огляді зазначено, що Агропромисловий комплекс є ключовим локомотивом української економіки та її провідною ланкою, створюючи вагомий внесок у валову додану вартість (10,1% ВВП за 2018 рік) та формуючи майже половину експорту країни (44,3% в експорті товарів за 2019 рік).

Довідково: у 2022 році за даними Держстату валова додана вартість сільського господарства становила 651871 млн грн, або 12,4 % ВВП.

Одним з чинників розвитку сільськогосподарського виробництва та виробництва харчових продуктів була активна модернізація виробничих процесів. Так, у 2019 році капітальні інвестиції у сільське господарство до рівня 2015 року зросли у 2,0 рази, а у харчову промисловість – у 2,4 рази. Ступінь зносу основних засобів у сільському господарстві у 2018 році порівняно з 2016 роком зменшився на 1,9 в.п. з 37,3% до 35,4%, у харчовій промисловості – на 2,8 в.п. з 51,1% до 48,3% відповідно.

Довідково: за даними Держстату за 2019-2023 роки індекси капітальних інвестицій у сільське господарство відповідно за роками становили 90,0 %, 85,7 %, 135,5 %, 73,0 та 128,7 %; у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 105,6 %, 90,6 %, 97,5 %, 62,1 % та 186,5 %. Ступінь зносу основних засобів у сільському господарстві у 2019 році становить 38,3 %, у 2020 – 40,2 %.

Більш раціональне використання наявного ресурсного потенціалу у поєднанні з процесами технологічного оновлення сприяло зростанню продуктивності праці у сільському господарстві. Так, у 2018 році продуктивність праці у сільському господарстві становила 10,89 тис. дол. США на одного зайнятого, що вище рівня 2015 року на 25,5% та перевищує цільовий орієнтир 2020 року – 10,0 тис. дол. США. Згідно з даними моніторингового звіту Держстату за 2021 рік фактичний показник продуктивності праці у 2020 році перевищив цільовий орієнтир і становив 12,17 тис. дол. США [10].

Підвищення продуктивності надало можливість [9]:

- збільшити обсяги виробництва зернових культур за рахунок використання інтенсивних технологій. Так, обсяг зернових культур у 2016 році становив 66,1 млн. т, у 2018 році – 70,1 млн т та у 2019 році – 75,1 млн т;
- поступово перейти від господарств, що суттєво залежать від погодних умов, до господарств, які здатні забезпечувати високі збори врожаїв кілька років підряд за різних умов;
- зменшити залежність від ринків рф, успішно пережити продовольче ембарго, яке запровадила рф у 2016 році, коли по експорту продукції груп 1-24

УКТЗЕД за рік було втрачено 0,2 млрд дол. США (у 2016 році порівняно з 2015 роком), і наростити присутність на ринках розвинених країн ЄС (на 0,07 млрд дол. США) та вийти на ринки інших країн (в цілому експорт даних груп у 2016 році перевищував 2015 рік на 0,7 млрд дол. США);

- вирішити проблему значної волатильності цін на продукти харчування як за рахунок нарощування їх пропозиції, так і внаслідок реалізації НБУ політики інфляційного таргетування, що разом призвело до зниження середньорічних цін на продукти харчування до 8,3% у 2019 році проти 44,4% у 2015 році (ІСЦ у середньорічному розрахунку).

Отже, країна впродовж останніх років стабільно виробляє достатні обсяги продовольства для забезпечення внутрішніх потреб. За рахунок власного виробництва потреба внутрішнього ринку в основних продуктах харчування забезпечується в межах 97-109%, що відповідає оптимістичному рівню продовольчої безпеки рекомендованими ФАО, та дозволяє формувати потужну базу для аграрного експорту. Проте це не є достатньою умовою для забезпечення продовольчої безпеки для всіх домогосподарств, а особливо для найбільш вразливих верств населення країни.

У глобальному індексі продовольчої безпеки (рейтинг 2019 року) Україна посіла 76 позицію із загальною оцінкою 57,1 бала (при максимальному показнику у 100 балів) із 113 країн світу (що на 0,2 бала більше порівняно з оцінкою 2018 року, переоціненою з використанням оновлених методологічних положень). Основними викликами для країни та факторами зменшення Індексу є низькі показники ВВП на душу населення, недостатній обсяг державного фінансування наукових досліджень та новітніх розробок в аграрному секторі, доступ фермерів до фінансування, відсутність харчових стандартів, слабка дорожня та портова інфраструктура, малий відсоток земельних ділянок, обладнаних для зрошення, а також ризики політичної стабільності та корупція.

У 2022 році у рейтингу країн за глобальним індексом продовольчої безпеки (GFSI) Україна зайняла 71-ше місце зі 113-ти держав і набрала 57,9 бала зі 100, де 100 – це найкращий результат [11].

Для порівняння: у 2021 році Україна знаходилася тринадцятьма позиціями вище – на 58-му місці рейтингу (62 бали).

Поруч з Україною у рейтингу 2022 року опинилися Парагвай (58,6 бала), Індія, Алжир (по 58,9 бала), Філіппіни (59,3 бала), М'янма (57,6 бала), Узбекистан (57,5 бала), Непал (56,9 бала).

Рейтинг за GFSI у 2022 році очолили Фінляндія – 83,7 бала; Ірландія – 81,7 бала; Норвегія – 80,5 бала.

У рейтингу європейських країн Україна зайняла 26-те останнє місце.

Поряд з розвитком сільськогосподарського виробництва, що має достатнє продовольче забезпечення як для населення України, так і для розвитку експорту, Урядом вирішувались питання підвищення рівня добробуту населення, що поклало основу процесам оптимізації грошових витрат і нарощування споживання різноманітних продуктів, забезпечуючи поступовий перехід до більш збалансованого споживання. Так, за підсумком 2018 року порівняно з 2015 роком збільшило-

ся споживання майже всіх основних продуктів харчування: м'яса – до 52,8 кг на 1 особу за рік з 50,9 кг (цільовий орієнтир на 2020 61 кг.), риби – до 11,8 кг з 8,6 кг, овочів – до 163,9 кг з 160,8 кг та фруктів – до 57,8 кг з 50,9 кг (цільовий орієнтир на 2020 – 65,0 кг.). Виключенням стало лише споживання молока – зменшення 1 особою на рік до 197,7 кг порівняно з 209,9 кг, що спостерігалось на тлі скорочення виробництва молока, яке триває з 2014 року (табл. 4) [9].

Таблиця 4

Завдання, індикатори та орієнтири досягнення Цілі 2 (2015-2030 рр.)

Завдання	Індикатори	2015	2016	2017	2018	2019	2020 (орієнтир)	2025 (орієнтир)	2030 (орієнтир)
2.1. Забезпечити доступність збалансованого харчування на рівні науково обґрунтованих норм для всіх верств населення	2.1.1. Споживання м'яса в розрахунку на 1 особу, кг/рік	50,9	51,4	51,7	52,8	54	61,0	71,0	80,0
	2.1.2. Споживання молока та молочних продуктів у розрахунку на 1 особу, кг/рік	209,9	209,5	200,0	197,7	201	270,0	320,0	380,0
	2.1.3. Споживання риби в розрахунку на 1 особу, кг/рік	8,6	9,6	10,8	11,8	12,5	уточнюється	уточнюється	уточнюється
	2.1.4. Споживання овочів в розрахунку на 1 особу, кг/рік	160,8	163,7	159,7	163,9	165	уточнюється	уточнюється	уточнюється
	2.1.5. Споживання фруктів в розрахунку на 1 особу, кг/рік	50,9	49,7	52,8	57,8	59	65,0	78,0	90,0
2.2. Підвищити вдвічі продуктивність сільського господарства, в першу чергу за рахунок використання інноваційних технологій	2.2.1. Продуктивність праці в с/г, тис. дол. США на 1 зайнятого	8,68	8,71	9,30	10,89	-	10,0	12,50	15,00
	2.2.2. Індекс сільськогосподарської продукції, %	95,2	106,3	97,8	108,1	101,1	102,0	102,0	102,0
2.3. Забезпечити створення стійких систем виробництва продуктів харчування, що сприяють збереженню екосистем і поступово покращують якість земель та ґрунтів, в першу чергу за рахунок використання інноваційних технологій	2.3.1. Індекс виробництва харчових продуктів	88,6	108,9	107,1	98,5	103,9	103,0	103,0	103,0
	2.3.2. Частка продукції харчової промисловості та переробки сільськогосподарської сировини в експорті груп 1-24 УКТЗЕД, %	38,3	42,0	41,0	39,4	44,3	51,0	57,0	65,0
	2.3.3. Частка сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом у загальній площі сільськогосподарських угідь України, %	1,0	0,89	0,67	0,72	-	1,10	1,30	1,70
2.4. Знизити волатильність цін на продукти харчування	2.4.1. Індекс споживчих цін на продукти харчування, %	144,4	108,5	113,4	111,5	108,3	105,0	105,0	105,0

Джерело: [9].

Національний огляд висвітлив основні індикатори ЦСР за 2015-2019 роки та орієнтири на 2020 і 2030 роки. Наразі можливо проаналізувати, чи були досягнуті орієнтири 2020 року, зокрема по споживанню основних продуктів харчування на одну особу (табл. 5).

Таблиця 5

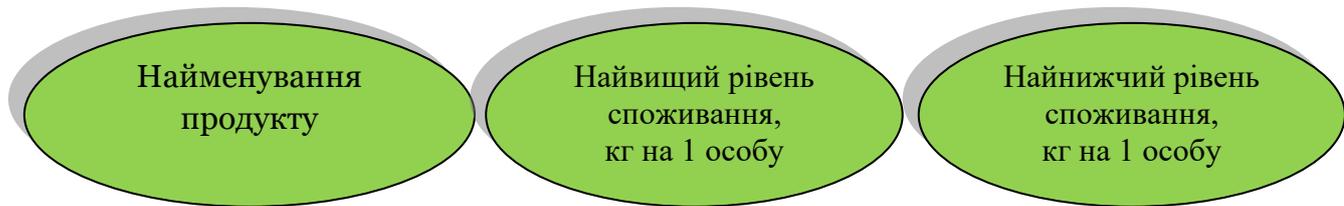
**Рівень досягнення орієнтирів на 2020 рік по основних
групах продуктів, кг на одну особу**

Найменування продуктів	Раціональна норма споживання (розрахунки МОЗ)	Фактичне споживання у 2019 році	Споживання у 2020 році		Споживання у 2021 році	
			орієнтир	фактичне споживання	фактичне	індикатор достатності споживання, %
М'ясо та м'ясні продукти	80	54	61,0	54,0	53,0	66,3
Молоко та молочні продукти	380	201	270,0	201,9	201,5	53,0
Риба та рибні продукти	20	12,5	уточнюється	12,4	13,2	66,0
Овочі та багаторічні плоди	161	165	уточнюється	164,0	165,9	103,0
Плоди, ягоди та виноград	90	59	65,0	56,5	59,0	65,6

Як бачимо з таблиці 5, орієнтири на 2020 рік по споживанню продуктів на одну особу не були досягнуті. Фактичне споживання за даними Держстату залишилось практично на рівні попереднього 2019 року. По таких продуктах, як риба та овочі, орієнтири не були визначені, однак і по них фактичне споживання не надто відрізнялось від попереднього періоду. У 2021 році дещо зросло споживання риби – на 6,5 % (до 13,2 кг), фруктів – на 4,4 %, овочів – на 1,2 %, натомість знизилось споживання м'яса та м'ясних продуктів на 1,9 %. Розраховані індикатори достатності споживання демонструють значний відрив фактичного споживання від раціональних норм, за виключенням овочевого ряду, де споживання на 3,0 % їх перевищило. Такі темпи унеможливають досягнення задекларованих у Національному огляді орієнтирів на 2030 рік.

У регіональному вимірі найвищий рівень споживання м'яса та м'ясних продуктів був у Дніпропетровській області – 61,8 кг на одну особу, найнижчий – 42,6 кг на одну особу – у Луганській області. Щодо молока та молочних продуктів, то найбільше їх спожито на одну особу у Івано-Франківській області (279,0 кг), а найменше знову ж таки у Луганській області (158,8 кг). Серед регіонів з найвищим споживанням риби та рибних продуктів на одну особу вирізняється Київська область – 19,1 кг, з найнижчим – Харківська – 9,7 кг (рис. 1). Найвищі показники споживання овочів та фруктів у Кіровоградській, Київській,

Львівській, Чернівецькій, Полтавській і Дніпропетровській областях, найнижчі у Донецькій, Луганській, Рівненській та Сумській.

Найменування продукту	Найвищий рівень споживання, кг на 1 особу	Найнижчий рівень споживання, кг на 1 особу
М'ясо та м'ясні продукти	Дніпропетровська – 61,8 Київська – 61,2 Вінницька – 58,7	Луганська – 42,6 Донецька – 46,4 Чернівецька – 47,0
Молоко та молочні продукти	Івано-Франківська – 279,0 Закарпатська – 238,2 Кіровоградська – 230,4	Луганська – 158,8 Донецька – 170,7 Одеська – 175,9
Риба та рибні продукти	Київська – 19,1 Одеська – 15,6 Черкаська – 15,5	Харківська – 9,7 Закарпатська – 9,7 Івано-Франківська – 9,9
Овочі і баштанні продовольчі культури	Кіровоградська – 187,0 Львівська – 184,1 Полтавська – 182,5	Луганська – 107,6 Донецька – 143,9 Рівненська – 149,0
Плоди, ягоди і виноград	Київська – 82,2 Чернівецька – 72,6 Дніпропетровська – 66,4	Донецька – 43,5 Луганська – 44,1 Сумська – 44,6

Рис. 1. Регіони з найвищим і найнижчим рівнем споживання продуктів у 2021 році, кг на одну особу

Слід зазначити, що все ще недостатня купівельна спроможність населення і економічна доступність продуктів залишаються стримуючим фактором вдосконалення структури якісного харчування населення. Наразі відсутня збалансованість у харчуванні українців. Так, за рахунок продукції тваринного походження калорійність раціону забезпечується лише на 29% при оптимальному рівні 55%. Підвищення купівельної спроможності населення, збільшення продуктивності сільського господарства та забезпечення якісними продуктами харчування є важливою складовою національної продовольчої безпеки [9]. Поряд з позитивними тенденціями, мають місце процеси, за якими прогрес відсутній або недостатній, або певний сектор економіки наразі перебуває на етапі становлення, зокрема:

- відбулось зменшення частки сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом у загальній площі сільськогосподарських угідь України з 2016 року, що пов'язане, з одного боку, із зміною системи моніторингу даних в органічному секторі України, десертифікацією недобросовісних операторів як етап «очищення органічного сектору», що є позитивним і важливим наслідком запровадження моніторингу даних зі сторони України, а з іншого, із від-

сутністю дієвого національного законодавства у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції. Виробництво органічної продукції протягом усіх років, у тому числі і у 2020 році, здійснюється відповідно до стандартів, еквівалентних законодавству ЄС, США, Канади та інших країн. У 2018 році було ухвалено євроінтеграційний Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» (введено в дію 2 серпня 2019 року), який визначає вимоги до виробництва та обігу органічної продукції в Україні ще не впроваджено, оскільки не ухвалено усі необхідні підзаконні акти до цього Закону – станом на 25.05.2020 ухвалено 5 з 12 підзаконних актів). Також доречно зазначити, що в Україні в останні роки суттєво зросла кількість сільськогосподарських виробників органічної продукції – з 294 у 2016 році до 501 у 2018 році (сертифікованих відповідно до органічних стандартів, еквівалентних органічному законодавству ЄС та США (NOP)). Станом на травень 2020 року в Україні немає жодного виробника/переробника/торговельної організації, що сертифіковані за органічним законодавством України. Тому після впровадження цього законодавства площі сільськогосподарських земель під органічним виробництвом та кількість операторів, що сертифіковані відповідно до органічного законодавства України буде збільшуватися від 0 (почнеться етап становлення), а площі сільськогосподарських земель під органічним виробництвом та кількість операторів, що сертифіковані відповідно до органічного законодавства (наприклад, ЄС), буде змінюватися відповідно до наявного попиту на міжнародному ринку, що дає підстави очікувати в умовах запровадження ринку землі¹⁰ на збільшення частки сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом у наступні періоди;

- відсутні відомості про якісні характеристики земель, що обмежує якість їх використання;

- повільно збільшується частка продукції харчової промисловості та переробки сільськогосподарської сировини в експорті груп 1-24 УКТЗЕД (з 38,3% до 44,3%), як результат двох різних процесів – втрати ринків збуту рф, де здебільшого були присутні товари харчової промисловості, а не сільськогосподарська сировина, та суттєвого зростання продуктивності саме сільськогосподарського виробництва в Україні, що призводить до збору рекордних врожаїв саме пшениці, кукурудзи, соняшника, які не лише задовольняють внутрішні потреби у переробці цієї продукції, а і підтримують експортний потенціал країни.

Лишається нереалізованим і потенціал фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації в Україні. Частка виробленої фермерськими господарствами продукції сільського господарства в загальному обсязі сільськогосподарського виробництва в постійних цінах у 2018 році становила лише 9,3% (у 2017 – 8,7%). Частка реалізованої продукції сільськогосподарськими обслуговуючими кооперативами щороку складає менше 0,1% від валової продукції сільського господарства країни.

Забезпечення доступності збалансованого харчування для населення України, насамперед для його найбільш вразливих верств, має стати пріоритетом державної політики на найближчі 15 років.

До 2030 року споживання населенням України основних видів продовольства (м'яса, молока, фруктів), яке є недостатнім, має бути доведено до науково обґрунтованого рівня. Виконання зазначеного завдання неможливо без високоефективного і конкурентоспроможного аграрного сектору, ефективного використання наявного природно-ресурсного потенціалу. Намічене дворазове підвищення продуктивності праці в аграрному секторі (до 15 тис. дол. США на одного зайнятого у секторі) сприятиме стабільному зростанню виробництва валової продукції сільськогосподарства, яка до 2030 року має збільшитися на понад третину. Передбачається, що приріст аграрного виробництва відбуватиметься за умови дотримання екологічних норм та міжнародних стандартів якості продовольства. Зокрема, очікується збільшення майже на 300 тис. га площ сільськогосподарських угідь, відведених під виробництво органічної продукції [12].

Зростання виробництва в аграрному секторі має не лише стати приводом для збільшення присутності української сільгоспсировини на зовнішніх ринках, а передусім стимулювати розвиток вітчизняної харчової промисловості (забезпечити приріст не менше 3% щороку). Це, своєю чергою, дасть змогу суттєво покращити структуру експорту аграрної продукції, змістивши її за наступні п'ятнадцять років майже на 20 відсоткових пунктів у бік вивезення продукції переробки сільськогосподарської сировини та продуктів харчування.

4. ЗАВДАННЯ ТА ІНДИКАТОРИ ЦІЛІ 2 «ПОДОЛАННЯ ГОЛОДУ, РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА»

Ціль сталого розвитку 2 «Подолання голоду, розвиток сільського господарства» охоплює три основні напрями, які пов'язані між собою, а саме доступність збалансованого харчування, продуктивність сільського господарства та виробництво харчових продуктів. Основні тези – подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, покращення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства.

Швидке економічне зростання та підвищення продуктивності сільського господарства протягом двох останніх десятиліть призвели до того, що кількість людей, які недостатньо харчуються, скоротилася майже вдвічі. Багато країн, які розвиваються, що постійно потерпали від голоду, зараз можуть задовольнити продовольчі потреби найвразливіших груп населення. Країни у Центральній і Східній Азії, Латинській Америці та Карибському басейні досягли величезних успіхів у подоланні крайнього голоду.

Все це величезні досягнення, що відповідають цільовим показникам, встановленим Цілями розвитку тисячоліття. На жаль, у багатьох країнах крайній голод і недоїдання досі залишаються величезною перешкодою на шляху розвитку. За оцінками, станом на 2014 рік, 795 мільйонів людей хронічно недоїдали, що часто є безпосереднім наслідком погіршення стану навколишнього середовища, посух і втрати біорізноманіття. Понад 90 мільйонів дітей у віці до п'яти років мають небезпечно знижену вагу. А в Африці голодує кожен четвертий. ЦСР спрямовані на припинення всіх форм голоду та недоїдання до 2030 року і забезпечення доступу, насамперед для дітей, до поживних харчових продуктів у достатній кількості впродовж усього року. Це передбачає стимулювання сталих методів ведення сільського господарства: підтримку дрібних фермерів і забезпечення рівноправного доступу до землі, технологій і ринків. Для цього також потрібне міжнародне співробітництво з метою залучення інвестицій в інфраструктуру і технології для підвищення продуктивності сільського господарства. Разом із виконанням інших цілей, викладених тут, до 2030 року ми зможемо подолати голод [13].

Неповноцінне харчування у всіх його формах або ж взагалі нестача продовольства – одна з найважливіших глобальних проблем, що постають сьогодні перед людством. Різні форми неповноцінного харчування спостерігаються як в одній і тій самій країні, так і спільноті, домогосподарстві і на рівні окремо взятої людини. Така ситуація значною мірою перешкоджає досягненню глобальної продовольчої безпеки, реалізації права на адекватне харчування і втіленню в життя Порядку денного в сфері сталого розвитку на період до 2030 р.

Сьогодні в світі недоїдає 820 млн людей, 715 млн дітей мають затримання фізичного розвитку, 51 млн дітей мають ознаки виснаження і понад 2 млрд людей потерпають від недостатності мікронутрієнтів [14].

Як зазначено вище, за минулі десятиліття світ досяг певного прогресу у боротьбі з недостатнім харчуванням, однак цей прогрес неоднаковою мірою поширився на окремі регіони, верстви населення і гендерні групи.

Найважливіші корінні причини голоду і всіх форм неповноцінного харчування – злидні і нерівність. Уповільнення і спади економічного зростання суттєво позначаються на рівні безробіття, зарплатах, доходах і купівельній спроможності, що негативно впливає на харчування і здоров'я. Вони обмежують можливості національних урядів надавати основні соціальні послуги і забезпечувати охорону здоров'я населення. У такому контексті нерівність впливає на розподіл активів і доходів, провокує маргіналізацію і соціальне відчуження, дедалі сильніше загострює уразливість більшості населення до неповноцінного харчування.

З огляду на те, що переважна частина населення планети отримує неадекватне (недостатнє/надлишкове/неповноцінне) харчування, а численні угруповання різних видів мікроорганізмів, рослин, тварин, які заселяють певні місця проживання, піддаються негативному впливу з боку систем, що виробляють харчові продукти у небезпечній для навколишнього природного середовища спосіб, людство гостро потребує глобальної трансформації всієї системи продовольчого забезпечення [14]. Забезпечення населення Землі здоровими раціонами харчування за допомогою сталих продовольчих систем – найважливіше завдання сучасності.

Порядок денний ООН на період до 2030 р. і Цілі сталого розвитку закликають до перетворень, які можливі винятково за умови переходу до всеосяжних і злагоджених дій, включаючи реалізацію політичних заходів і програм, націлених на подолання проблеми неповноцінного харчування. У центрі пропонованої Порядком стратегії – люди, їх здоров'я, добробут, достоїнство і права. Серед пріоритетів також стале управління природними ресурсами. Порядок денний на період до 2030 р. розглядає проблематику харчування як єдиний стержень, що забезпечує зв'язок між «людьми, планетою, процвітанням, миром і партнерством».

Стале забезпечення населення світу продовольством, особливо в контексті зміни клімату і збільшення чисельності населення, передбачає наявність продовольчих систем, які забезпечують формування адаптивного потенціалу, зведення до мінімуму екологічних наслідків, ліквідацію голоду і сприяння поліпшенню здоров'я людей. Відтак, продовольчі системи є засобом і основою для досягнення багатьох цілей у трьох вимірах сталого розвитку.

Продовольча система – це складний багаторівневий комплекс, що об'єднує всі ланки продовольчого ланцюга, починаючи від виробництва сільськогосподарської сировини і завершуючи споживанням продовольства.

У результаті глобалізації сформувалась світова (глобальна) продовольча система, яка включає всі міжнародні інститути і організації, що регулюють світове виробництво і споживання продовольства, а також реалізує різні програми із забезпечення продовольчої безпеки і боротьби з голодом в окремих країнах.

Світова продовольча система – сукупність взаємопов’язаних національних і регіональних продовольчих систем, об’єднаних міжнародною торгівлею, обміном інформації, технологіями, спрямована на досягнення глобальної продовольчої безпеки.

Продовольчі системи – важливі складові проблеми неповноцінного харчування, оскільки мають істотний вплив на кількість продовольства, доступного для споживання, його безпеку, вміст поживних речовин і вартість, а також на фізичну доступність до продовольства і прийнятність різних харчових продуктів у локальних умовах. Сьогодні на них дедалі частіше фокусуються наукові дослідження і політика [14].

Продовольча система охоплює всі елементи (довкілля, людські ресурси, чинники виробництва, процеси, інфраструктуру, організації та ін.) і всі види діяльності, пов’язані з виробництвом, переробкою, розподілом, приготуванням і споживанням продовольства, а також результати такої діяльності, у тому числі соціально-економічні та екологічні [14].

Продовольчі системи і їх вплив на раціон та показники харчування визначаються природними ресурсами і екосистемами. Водночас продовольчі системи належать до найбільш впливових чинників глобальних змін навколишнього природного середовища. Вони є однією з основних причин деградації природного довкілля, виснаження природних ресурсів і перевищення природних меж екологічної сталості планети.

Сільське господарство, котре слугує основою продовольчих систем, може бути сталим лише за умови раціонального використання природних ресурсів, передусім води, землі і ґрунтів. Стає очевидним, що для забезпечення сталими і здоровими раціонами населення, чисельність якого до 2050 р. прогнозовано зросте до 10 мільярдів, а також у зв’язку зі зростанням кількості екологічних систем і процесів, які експлуатуються у небезпечний спосіб, способи виробництва харчових продуктів необхідно терміново переглядати. Продовольчі системи – кожна окремо і всі разом – потребують радикальних перетворень, які мають бути спрямовані на отримання позитивних результатів у трьох вимірах – соціальному, економічному та екологічному. Виконання Порядку дня в галузі сталого розвитку на період до 2030 р. потребує перетворення глобальної продовольчої системи в дієву, інклюзивну, сталу, орієнтовану на повноцінне харчування і здоров’я населення.

Стала продовольча система – це така система, яка забезпечує продовольчу безпеку і харчування для всіх у такий спосіб, щоб не піддавалися ризику економічні, соціальні і екологічні основи для забезпечення продовольчої безпеки і харчування майбутніх поколінь.

Ціль 2 сталого розвитку полягає у створенні світу, вільного від голоду до 2030 року. Глобальна проблема голоду та відсутності продовольчої безпеки демонструє тривожне зростання з 2015 року, тенденція, що посилюється комбінацією факторів, зокрема пандемією, війною, зміною клімату та поглибленням нерівності.

Основні завдання Цілі 2 сталого розвитку в Україні «Подолання голоду, розвиток сільського господарства» та індикатори їх досягнення наведені у таблиці 6. Усього таких завдань 5, кожне з яких має певну кількість індикаторів, дослідивши які матимемо результати їх впливу на досягнення Цілі 2. Вплив основних індикаторів буде досліджено у наступному розділі.

Таблиця 6

Завдання та індикатори Цілі 2

Завдання	Найменування індикатора
Ціль 2 “Подолання голоду, розвиток сільського господарства” (координатор - Мінагрополітики, співвиконавці: Мінекономіки, МОЗ, МОН, Мінсоцполітики, Держспродспоживслужба)	
Завдання 1. Забезпечення доступності збалансованого харчування для всіх верств населення	1) енергетична цінність в середньому на добу в розрахунку на одну особу, ккал
	2) частка населення, яке недоїдає, відсотків
	3) частка осіб, які зазнавали гострої нестачі продуктів харчування, відсотків
	4) частка домогосподарств, яким не вдалося забезпечити достатнє харчування, відсотків
	5) індекс споживчих цін на продукти харчування, відсотків
Завдання 2. Підвищення рівня продуктивності сільського господарства	1) продуктивність праці в сільському господарстві, тис. доларів США на одну зайняту особу
	2) індекс сільськогосподарської продукції, відсотків
	3) частка капітальних інвестицій у нематеріальні активи у виробництві харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів у загальному обсязі капітальних інвестицій відповідного виду економічної діяльності, відсотків
Завдання 3. Забезпечення створення стійких систем виробництва харчових продуктів, що сприяють збереженню екосистем та покращують якість земель та ґрунтів	1) частка земель сільськогосподарського призначення, на яких проведено агрохімічну паспортизацію, у загальній площі земель сільськогосподарського призначення, відсотків
	2) частка сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом у загальній площі сільськогосподарських угідь, відсотків
Завдання 4. Сприяння глобальній продовольчій безпеці	1) частка України в обсязі світового експорту основних груп продовольства за такими товарами, відсотків: цукор; соняшникова олія; кукурудза; ячмінь; пшениця
	2) частка продукції харчової промисловості та переробки сільськогосподарської сировини в загальному обсязі експорту (групи 1-24 згідно з УКТЗЕД), відсотків
Завдання 5. Сприяння створенню безпечних умов ведення сільського господарства	частка повернутих в обробіток земель у загальній площі недоступних станом на червень 2024 року земель, відсотків

Джерело: [8].

Боротьба з голодом і недоїданням є критично важливим елементом сприяння сталому сільському господарству, підтримки економічного зростання та досягнення збереження навколишнього середовища. Дана проблема особливо серйозна в країнах, що розвиваються, де бідність висока, а доступ до їжі обмежений.

5. ВИБІРКОВИЙ АНАЛІЗ ІНДИКАТОРІВ ЦІЛІ 2 ТА РІВНЯ ЇХ ДОСЯГНЕННЯ

5.1. Продуктивність праці в сільському господарстві

Продуктивність праці як одна з найважливіших економічних категорій найбільш повно відображає результативність суспільного виробництва і акумулює в собі ефективність використання робочої сили, земельних, матеріально-технічних і фінансових ресурсів. Сільське господарство, яке є основою росту ВВП та гарантування продовольчої безпеки держави, зазнає впливу багатьох чинників, серед яких підвищення продуктивності праці займає вагоме місце, оскільки сприяє підвищенню рентабельності та конкурентоспроможності виробництва, його технічному і організаційному удосконаленню, а також вирішенню соціальних проблем сільських територій. Зростання продуктивності людської праці із застосуванням новітніх знань та сучасних досягнень науки і техніки є головною умовою як для підвищення життєвого рівня населення, так і для сталого економічного розвитку країни. Аналіз рівня продуктивності праці слугує джерелом формування основних поточних та перспективних завдань і прийняття перспективних управлінських рішень у сфері виробництва сільськогосподарської продукції [15–17]. Підґрунтям для аналітичного дослідження слугували напрацювання вітчизняних вчених та дані офіційної статистики.

Загалом у період з 2010 по 2023 роки продуктивність праці у сільському господарстві зросла майже у 3 рази – з 736,6 тис. грн до 2112,0 тис. грн. Однак окремо показники у рослинництві і тваринництві суттєво різняться – відповідно у 2,6 раза та у 3,9 раза (табл. 7).

Постійно зростаючий тренд показника продуктивності праці змінився спадом лише у 2022 році, коли наша держава зазнала військової агресії з боку рф. У порівнянні з попереднім 2021 роком в цілому у сільському господарстві продуктивність праці знизилась на 14,5 % (із 1967,2 тис. грн до 1682,7 тис. грн), у рослинництві – на 18,1 % (із 2036,2 тис. грн до 1667,9 тис. грн). Натомість у тваринництві зміни були позитивними – зростання на 8,6 % (із 1618,3 тис. грн до 1757,2 тис. грн).

Таблиця 7

Динаміка продуктивності праці за 2010–2023 роки

Галузь	2010	2015	2020	2021	2022	2023	2022 до 2021, %	2023 до 2010, %	2023 до 2022, %
Продуктивність праці на 1 зайнятого у сільськогосподарському виробництві у постійних цінах 2021 року, тис. грн									
Сільськогосподарське виробництво	736,6	1204,3	1650,7	1967,2	1682,7	2112,0	85,5	286,7	125,5
Рослинництво	839,6	1295,5	1670,9	2036,2	1667,9	2143,8	81,9	255,3	128,5
Тваринництво	495,5	899,5	1558,8	1618,3	1757,2	1955,6	108,6	394,7	111,3

Джерело: Держстат України [6].

Варто проаналізувати регіональні особливості у динаміці досліджуваного показника. Серед регіонів з найвищою продуктивністю праці вирізняються Тернопільська, Львівська, Сумська, Івано-Франківська, Вінницька, Житомирська, Дніпропетровська та Черкаська області (табл. 8). У рослинництві лідирує Сумська область з показником 3053,6 тис. грн, у тваринництві – Вінницька з показником 5563,2 тис. грн зі значним відривом майже у 2 рази від наступної у рейтингу Івано-Франківської області (3139,7 тис. грн).

Таблиця 8

Рейтинг регіонів за показником «Продуктивність праці в підприємствах, які здійснювали сільськогосподарську діяльність (ПП)», тис. грн

Сільське господарство		Рослинництво		Тваринництво	
Область	Показник ПП	Область	Показник ПП	Область	Показник ПП
Україна	2112,0	Україна	2143,8	Україна	1955,6
<i>Регіони з найвищою продуктивністю праці</i>					
Тернопільська	2694,8	Сумська	3053,6	Вінницька	5563,2
Львівська	2687,7	Львівська	2941,3	Івано-Франківська	3139,7
Сумська	2635,6	Тернопільська	2813,8	Дніпропетровська	3000,9
Івано-Франківська	2632,7	Хмельницька	2703,2	Донецька	2960,0
Вінницька	2585,0	Житомирська	2656,3	Черкаська	2610,2
<i>Регіони з найнижчою продуктивністю праці</i>					
Херсонська	613,6	Херсонська	616,6	Закарпатська	536,4
Закарпатська	1037,0	Закарпатська	1108,7	Херсонська	566,5
Запорізька	1371,8	Донецька	1377,6	Сумська	763,7
Донецька	1546,8	Запорізька	1407,9	Запорізька	814,7
Київська	1578,5	Київська	1601,0	Чернігівська	861,4

Джерело: Держстат України [6].

Найнижча продуктивність праці у сільському господарстві згідно з рейтингом у Херсонській, Закарпатській, Запорізькій, Київській, Донецькій областях, а у тваринництві ще й у Сумській та Чернігівській областях. Слід зазначити, що рівень продуктивності праці у Херсонській області найнижчий – 613,6 тис. грн, що майже удвічі менше за показник Закарпатської області, яка займає другу сходинку знизу. Далі відмінності не такі різні. У тваринництві розбіжності серед п'яти визначених регіонів знаходились у діапазоні 5,6 %–34,8 %.

Згідно з теоретичними засадами економіки та світовою практикою темпи зростання продуктивності праці повинні випереджати темпи росту заробітної плати. Спираючись на розрахунки, проведені згідно з даними Держстату, можна зробити висновок, що в Україні упродовж 2015–2023 років зберігалася несприятлива тенденція: темпи зростання середньомісячної заробітної плати суттєво випереджають темпи зростання продуктивності праці (табл. 9). Особливо виділяються 2017 та 2020 роки, коли продуктивність праці знизилась у першому випадку на 1,2 %, у другому – на 7,7 %. Водночас заробітна плата відповідно зросла на 47,1 % та 11,4 %. Початок військової агресії у 2022 році вплинув на результати діяльності у сільському господарстві, у тому числі і на зниження продуктивності праці. Водночас заробітна плата одного штатного працівника зросла на 4,3 %.

**Динаміка співвідношення темпів росту продуктивності праці
та заробітної плати**

Період (рік)	Продуктивність праці на 1 зайнятого у с/г виробництві, тис. грн	Середньомісячна заробітна плата 1 штатного пра- цівника, грн	Індекс продук- тивності праці, %	Індекс заробітної плати, %
2015	1204,3	3140	100,0	100,0
2016	1475,2	3916	122,5	124,7
2017	1457,1	5761	98,8	147,1
2018	1672,0	7166	114,7	124,4
2018	1787,5	8738	106,9	121,9
2020	1650,7	9734	92,3	111,4
2021	1967,2	11733	119,2	120,5
2022	1682,7	12243	85,5	104,3
2023	2112,0	14184	125,5	115,9

Джерело: Держстат України [6].

Окреслена тенденція не може бути постійною і свідчить про те, що в державі механізм оплати праці реально відірваний від економічних процесів і виробничого механізму та потребує державного регулювання цих важливих макроекономічних пропорцій. Ринкове саморегулювання не забезпечило суттєвого зростання продуктивності і оплати праці [15].

Сільськогосподарські підприємства здійснюють поточну діяльність, спрямовану на стабілізацію виробничих і трудових показників, які позитивно впливають на рівень продуктивності праці. Це такі заходи, як зниження трудомісткості продукції за рахунок економії витрат робочого часу, скорочення втрат робочого часу і запобігання його непродуктивним витратам, вдосконалення організації і нормування праці, дотримання технологічних вимог та недопущення відхилень від нормальних умов діяльності, скорочення простоїв, зміцнення кадрового потенціалу та інше.

Резерви росту продуктивності та ефективності праці на підприємствах можуть розрізнятися за двома ознаками – за характером факторів, які використовуються: екстенсивні та інтенсивні; за напрямками сприяння: за групами ресурсів, які використовують (рис. 2). Резерви екстенсивного росту: покращення використання фонду робочого часу; залучання в обіг невикористаних матеріалів та енергії; покращення використання обладнання та інших технічних засобів у часі; освоєння невикористаних природних ресурсів; залучання фінансових коштів (кредит, акціонування та інше). Резерви інтенсивного росту: зниження витрат праці на одиницю продукції; зниження витрат матеріалів та енергії на одиницю продукції; покращення використання техніки за паспортною потужністю; збільшення обсягу продукції з одиниці використаних природних ресурсів; економне витрачання та вигідне вкладення фінансових коштів [17].

Рис. 2. Резерви росту продуктивності та ефективності праці

Якщо говорити про продуктивність праці як одного з основних індикаторів Цілі 2, то закономірним буде висновок про те, що цей показник та подолання голоду пов'язані між собою, оскільки зростання продуктивності праці може сприяти збільшенню виробництва продовольства та, як наслідок, допомагати подолати голод. Продуктивність праці, у свою чергу, залежить від різних факторів, включаючи технології, інфраструктуру та рівень освіти.

Доцільно охарактеризувати чинники, які обумовлюють вплив продуктивності праці на подолання голоду.

Збільшення виробництва:

зростання продуктивності праці в сільському господарстві призводить до збільшення обсягу виробленого продовольства, що може задовольнити потреби населення, включаючи тих, хто страждає від голоду.

Зменшення витрат:

підвищена продуктивність праці дозволяє скоротити витрати на виробництво продовольства, що робить його більш доступним для вразливих груп населення.

Підвищення рівня життя:

продуктивність праці також сприяє загальному економічному зростанню, що може покращити рівень життя та забезпечити кращий доступ до їжі.

Чому продуктивність праці важлива для подолання голоду:

- сільське господарство:

зростання продуктивності праці у сільському господарстві може призвести до збільшення врожаїв, покращити якість продовольства та зменшити втрати під час зберігання та транспортування.

- переробка та розподіл:

впровадження більш ефективних технологій в переробці та розподілі продовольства може зменшити втрати та забезпечити кращий доступ до їжі для вразливих груп населення.

Економічний розвиток:

продуктивність праці є ключовим фактором економічного розвитку, що може забезпечити стабільність економіки, створити більше робочих місць та покращити рівень життя.

Загалом, подолання голоду вимагає комплексного підходу, в якому продуктивність праці відіграє важливу роль. Підвищення продуктивності праці в сільському господарстві, переробці та розподілі продовольства, а також загальне економічне зростання може сприяти досягненню стабільних результатів у боротьбі з голодом, що є одним з ключових завдань Цілей сталого розвитку України до 2030 року.

Пошук резервів росту продуктивності праці у сільськогосподарському виробництві на сьогодні виступає одним з ключових завдань, мета якого створити таку систему управління, яка оптимізує і виробничі, і трудові показники та забезпечить приріст обсягу продукції у аграрному секторі. Сюди також можна віднести впровадження новітніх технологій та техніки, зміни інфраструктури, рівень освіти персоналу. Збільшення обсягу виробленого продовольства надає можливість стабільно наповнювати внутрішній ринок нашої держави та зміцнювати експортні позиції.

Аграрна сфера економіки, як ніяка інша, потребує значних інвестицій, що дозволить перевести галузь на ефективне виробництво, скоротити втрати сільськогосподарської продукції на різних стадіях. Інвестиції в аграрний сектор певною мірою стримує низький рівень розвитку інфраструктури – в багатьох регіонах немає якісних доріг, до промислових майданчиків не підведені водопровідні і каналізаційні мережі. Інвестиції стають не вигідними, якщо бізнесу доводиться вкладати кошти не тільки у підприємства, а й в інфраструктуру. У зв'язку з цим потрібно дати стимули бізнесу – розвивати агропромисловий комплекс і, разом з ним, інфраструктуру сільських територій [18, 19].

В умовах інтеграції до європейської спільноти Україна орієнтується на досвід Європи, що спричиняє кардинальні зміни у законодавстві та запровадження низки реформ, у тому числі і у сфері сільського господарства. Серед підприємств вагомим значенням набувають питання поліпшення та оцінювання шляхів підвищення продуктивності праці як засобу управління ефективністю виробництва продукції. Поліпшення показників продуктивності праці відноситься до серйозних умов розвитку сільськогосподарського виробництва, а отже, забезпечення помітного покращення матеріального добробуту населення та здійснення соціальних перетворень в аграрному секторі. Використання резервів збільшення продуктивності праці забезпечить сільськогосподарським підприємствам конкурентні переваги та визначить насичення споживчого ринку вітчизняною продукцією необхідної кількості та належної якості. Сталий економічний розвиток багато в чому залежить від того, як у країні сформовано підхід до власних трудових ресурсів і, відповідно, від того, чи стане продуктивність праці одним з провідних пріоритетів в економічній політиці.

5.2. Індекс сільськогосподарської продукції

Сільське господарство України, незважаючи на війну, продовжує працювати, але зі значними труднощами та змінами. Попри суттєві втрати, галузь намагається забезпечити продовольчу безпеку країни та експорт продукції, зокрема, завдяки зусиллям фермерів та підтримці міжнародних організацій.

Зміни у виробництві сільськогосподарської продукції з 2010 року та за останні роки, коли триває військова агресія РФ, можна прослідкувати за даними Держстату (табл. 10), описавши індикатор ЦСР «Індекс розвитку сільського господарства» [6].

Таблиця 10

Індекси сільськогосподарської продукції*, % до попереднього року

Рік	Господарства усіх категорій			Сільськогосподарські підприємства			Господарства населення		
	продукція сільського господарства	з неї		продукція сільського господарства	з неї:		продукція сільського господарства	з неї:	
		продукція рослинництва	продукція тваринництва		продукція рослинництва	продукція тваринництва		продукція рослинництва	продукція тваринництва
2010	98,6	96,5	104,4	97,5	94,8	110,0	100,1	99,5	100,9
2011	120,2	128,3	99,5	128,1	134,1	104,2	110,0	118,6	96,5
2012	96,1	93,4	105,0	94,0	91,3	108,3	99,2	97,4	102,6
2013	113,6	117,0	103,8	120,3	123,1	108,4	104,0	106,0	100,2
2014	102,2	103,0	99,5	103,8	103,9	103,3	99,6	101,3	96,3
2015	95,2	94,8	96,4	94,9	94,5	96,5	95,8	95,5	96,3
2016	106,3	109,0	97,2	109,6	112,1	97,4	100,7	102,5	97,1
2017	97,8	97,1	100,3	97,0	96,3	101,0	99,3	99,1	99,6
2018	108,2	110,1	101,2	111,9	113,3	104,5	101,5	103,1	98,2
2019	101,4	101,7	100,1	102,6	102,4	103,7	99,0	100,1	96,6
2020	89,9	88,0	97,6	88,0	86,0	99,5	93,8	93,0	95,7
2021	116,4	122,3	95,1	122,2	127,3	97,8	105,1	110,8	92,3
2022**	74,7	71,8	88,2	72,1	69,0	92,0	80,5	79,2	83,9
2023**	111,1	113,9	100,4	116,4	118,8	105,0	100,2	102,4	94,8
2024**	96,6	95,7	100,3	97,9	96,5	105,2	93,6	93,7	93,4
2022 р. до 2021, %	-25,3	-28,2	-11,8	-27,9	-31,0	-8,0	-19,5	-20,8	-16,1
2023 р. до 2022, %	+11,1	+13,9	+0,4	+16,4	+18,8	+5,0	+0,2	+2,4	-5,2
2024 р. до 2023, %	-3,4	-4,3	+0,3	-2,1	-3,5	+5,2	-6,4	-6,3	-6,6

* Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

** Дані за 2022-2024 рік наведено без урахування тимчасово окупованих російською федерацією територій та частини територій, на яких ведуться (велися) бойові дії.

Джерело: Держстат України [6].

Після повномасштабного вторгнення РФ на територію нашої держави у 2022 році відбулося значне зниження випуску продукції сільського господарства в обох категоріях господарств, але найбільше – на 31,0 % у галузі рослинництва сільськогосподарських підприємств (у тваринництві за цей період на 8,0 %).

У господарствах населення, починаючи з 2014 року, індекси виробництва продукції у тваринництві демонструють стабільне зниження її обсягів до кожного попереднього року і найбільше з них відбулося у 2022 році – на 16,1 % до 2021 року.

2023 рік показав значне зростання продукції до попереднього року – індекс становить 111,1 %. Здебільшого це стало можливим завдяки галузі рослинництва сільськогосподарських підприємств, де збільшено випуск продукції на 18,8 %. У господарствах населення у рослинництві індекс продукції становить 102,4 %, тоді як у тваринництві – 94,8 %. Тобто триває тенденція до негативної динаміки у випуску тваринницької продукції у цій категорії виробників.

Щодо 2024 року, то він був менш успішним: зростання випуску продукції практично призупинилось, за винятком галузі тваринництва підприємств, де зафіксоване зростання на 5,2 %. У господарствах населення зниження випуску продукції у рослинництві на 6,3 %, у тваринництві – на 6,6 %. У підсумку у господарствах усіх категорій індекс сільськогосподарської продукції становить 96,6 % (зниження на 3,4 % до попереднього року).

Якщо розглянути регіональний аспект, то серед регіонів з найвищим індексом продукції сільського господарства у 2024 році вирізняються Херсонська, Львівська, Одеська, Житомирська, Рівненська, Запорізька, Харківська, Волинська та Тернопільська області (табл. 11).

Таблиця 11

**Рейтинг регіонів за показником
«Індекс сільськогосподарської продукції», %**

Господарства усіх категорій					
Область	Продукція сільського господарства	Область	Продукція рослинництва	Область	Продукція тваринництва
Україна	96,6	Україна	95,7	Україна	100,3
<i>Регіони з найвищим індексом сільськогосподарської продукції</i>					
Херсонська	159,2	Херсонська	196,0	Запорізька	125,3
Львівська	107,9	Львівська	109,0	Харківська	117,0
Одеська	106,7	Одеська	107,4	Волинська	106,9
Житомирська	105,7	Житомирська	106,4	Львівська	104,6
Рівненська	105,3	Рівненська	107,6	Тернопільська	104,6
<i>Регіони з найнижчим індексом сільськогосподарської продукції</i>					
Донецька	70,6	Донецька	69,7	Донецька	74,7
Дніпропетровська	86,3	Дніпропетровська	82,0	Луганська	86,0
Кіровоградська	86,3	Кіровоградська	84,7	Сумська	89,4
Запорізька	86,5	Запорізька	84,1	Хмельницька	90,8
Полтавська	86,7	Полтавська	85,1	Херсонська	92,4

Джерело: Держстат України [6].

У рослинництві лідирує Херсонська область з показником 196,0 %, тобто виробництво зросло майже вдвічі порівняно з 2023 роком, у тваринництві – Запорізька з показником 125,3 % (збільшення до попереднього періоду на 25,3 %).

Найнижчі підсумкові індекси сільськогосподарської продукції згідно з рейтингом у Донецькій, Дніпропетровській, Кіровоградській, Запорізькій, Полтавській областях. Ці ж регіони мають найнижчі показники у рослинництві, а у тваринництві, окрім Донецької, до цього переліку увійшли ще й Луганська, Сумська, Хмельницька та Херсонська області. Як бачимо Херсонська область має найвищий індекс у рослинництві зі значним відривом від інших регіонів, однак виробництво продукції тваринництва зменшилось на 7,6 %. Подібний стан у Запорізькій області – лідерство за 2024 рік у тваринництві, однак індекс у рослинництві становить лише 84,1 % до попереднього року.

У поточному році згідно з даними Держстату за січень-липень порівняно з відповідним періодом 2024 року індекс виробництва сільськогосподарської продукції у господарствах усіх категорій становить 81,5 %, тобто маємо зниження обсягів виробництва на 18,5 %. Основний вплив на такий показник справляє значне зниження виробництва продукції рослинництва – у сільськогосподарських підприємствах індекс становить 69,4 % (-30,6 %) до січня-липня 2024 року, у господарствах населення 88,3 %, тобто менше на 11,7 % (рис. 3). У галузі тваринництва показники хоч і свідчать про від’ємну динаміку, однак вищі – відповідно 97,7 % та 91,7 %. Особливо разючим є контраст між двома галузями у сільськогосподарських підприємствах.

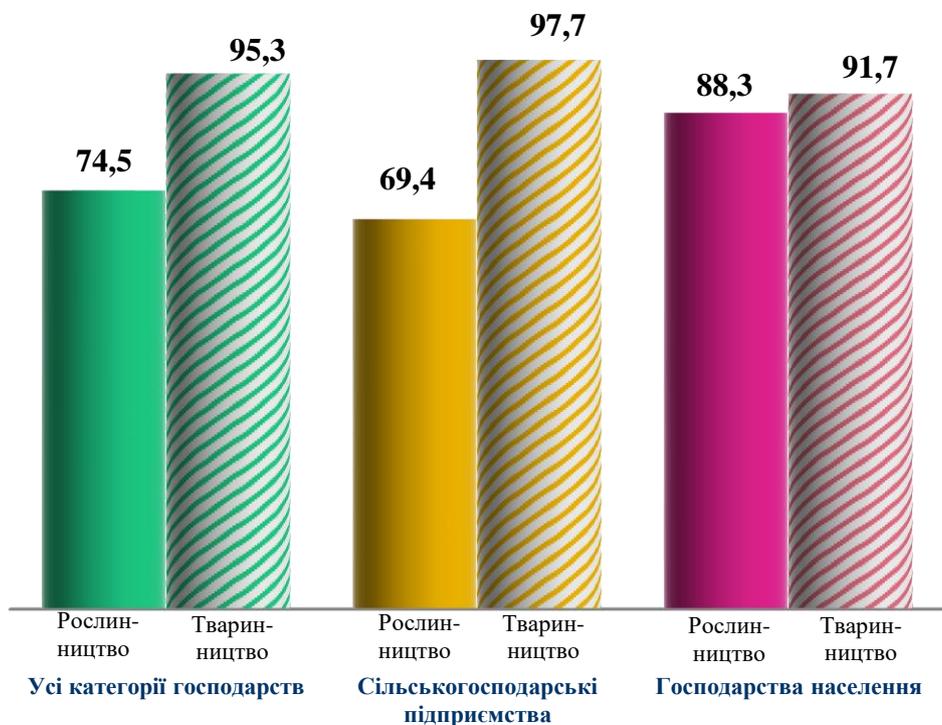

Рис. 3. Індекси сільськогосподарської продукції за січень-липень 2025 року

Аграрний сектор критично важливий для економіки нашої держави, однак попри відносну адаптацію до функціонування в умовах війни, у 2025 році зазнає багато викликів та обмежень, серед яких слід виокремити поглиблення проблеми дефіциту трудових ресурсів у сільськогосподарському виробництві, втрата частини земельних ресурсів та погіршення їхнього якісного стану й руйнування виробничого потенціалу, збільшення витрат, логістичні проблеми. Додатковий тиск на аграрний сектор створюватимуть девальвація гривні, що підвищить вартість імпортних ресурсів, а дефіцит робочої сили змусить підприємства піднімати заробітні плати для утримання кваліфікованих працівників.

З огляду на викладене, основними завданнями державної аграрної політики у 2025 році повинні бути забезпечення стійкості сільськогосподарських виробників, поліпшення їхнього фінансового стану, створення спроможності функціонування в умовах кліматичних змін та адаптації до аграрної політики ЄС. Така політика має бути зваженою, адаптивною до змін на глобальних ринках, усі інституціональні зміни повинні узгоджуватися з експертним середовищем і враховувати інтереси виробників продукції та споживачів, що допоможе аграріям долати як безпекові, так і економічні виклики [20].

Втрата контролю над частиною територій, мінування земель, пошкодження інфраструктури та складів суттєво зменшили обсяги виробництва сільськогосподарської продукції. Блокада Чорного моря та пошкодження логістичних шляхів збільшили вартість та ризики експорту у аграрному секторі.

Деякі підприємства були змушені диверсифікувати виробництво, переходячи на вирощування овочів та бобових для внутрішнього ринку, а також розвивати переробні потужності. Попри скорочення експорту, він все ще залишається важливим джерелом валютної виручки для країни. Війна призвела до значного зменшення поголів'я худоби та птиці, а також до втрат у галузях аквакультури. Обмежено використання земель для ведення сільського господарства (заміновані, забруднені небезпечними речовинами або розташовані в зоні окупації).

Оцінки загальних збитків сягають мільярдів доларів, а багато дрібних виробників стикаються з банкрутством. Уряд України та міжнародні організації надають підтримку для збереження логістики експорту, відновлення виробництва та підтримки фермерів.

В цілому сільське господарство України продовжує працювати в складних умовах, але демонструє стійкість та адаптивність. Галузь стикається з численними викликами, але також має значний потенціал для відновлення та розвитку після закінчення війни.

Аграрний сектор України ефективно інтегрувався у світову продовольчу систему і відіграє важливу роль для покращення соціально-економічної ситуації та забезпечення продовольчої безпеки держави і глобальних продовольчих ринків. В умовах військової агресії російської федерації аграрний сектор України є вагомим фактором забезпечення національної безпеки, збереження державності і суверенітету України та стабільності на основних світових ринках продовольства, зокрема одному з ключових – зерновому ринку.

5.3. Частка капітальних інвестицій у нематеріальні активи у виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у загальному обсязі капітальних інвестицій

Економічне зростання сучасної харчової індустрії, як і інших галузей промисловості, залежить від рівня розвитку інвестиційних процесів. У сучасних умовах інвестування є одним із важливих інструментів стабільного прогресу бізнесу. Особливо це актуально для України, де такі кошти стають основним двигуном для модернізації інфраструктури і збільшення виробництва продукції.

Існують незадовільні тенденції у відтворювальних процесах в харчовій промисловості. Незважаючи на наявність приросту технічного озброєння, гострою залишається проблема високого рівня зношеності основних засобів – рівень амортизації наближається до 60%, причому значення його має схильність до збільшення. На тлі поступового зменшення коефіцієнту вибуття це свідчить про те, що на підприємствах галузі продовжується накопичення застарілого обладнання. Недостатній рівень техніко-технологічного забезпечення, механізації та автоматизації виробництва призводить до того, що понад 30% працівників на вітчизняних підприємствах харчової промисловості використовують ручну працю, рівень продуктивності праці відстає від розвинутих країн Західної Європи майже в 4 рази [21]. Це викликає необхідність невідкладного здійснення модернізації та технічного і технологічного оновлення матеріально-технічної та технологічної бази суб'єктів господарювання, оскільки без впровадження високопродуктивного обладнання та устаткування, нових технологій забезпечення високих конкурентних позицій на ринку стає неможливим.

Доведення стану техніко-технологічного озброєння до рівня, що відповідатиме світовим стандартам та забезпечуватиме конкурентоспроможність як на внутрішньому, так і на світовому ринку, вимагає фінансового забезпечення та значних вкладень. Харчова індустрія наразі залучає близько 20% всіх вкладень в промисловість, однак темпи росту обсягів капітальних інвестицій останніми роками коливаються в діапазоні 0,9–1,1, причому незадовільною залишається їх відтворювальна структура – співвідношення розподілу інвестиційних вкладень за напрямками: на нове будівництво, реконструкцію і технічне переозброєння діючого виробництва, розширення діючого виробництва, модернізацію [21]. Значна частина інвестицій спрямовується на забезпечення ремонту та підтримки технічного стану діючих потужностей, амортизаційні відрахування не використовуються на реноваційні цілі, тобто вкладення мають екстенсивний характер та мають недостатній рівень інноваційної спрямованості.

Введення додаткових потужностей з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів значною мірою залежить від залучення у цю сферу економіки капітальних інвестицій. У період 2015–2023 років у динаміці залучення капітальних інвестицій можна виділити декілька етапів. До 2020 року відбувалось поступове поживлення інвестиційного забезпечення галузей еко-

номіки. Однак у 2020 році за розрахунками згідно з даними Держстату відбувся значний спад до попереднього року, у тому числі у промисловості в цілому – на 29,0 %, у переробній промисловості – на 20,3 % і найменше, а саме на 9,4 %, у виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів. У 2021 році ситуація у промисловості характеризувалась нарощуванням капітальних вкладень, у харчовому ж виробництві рівень капітальних інвестицій не досягнув попереднього періоду, а зменшився на 28875,4 млн грн або на 2,5 % і становив 28166,3 млн грн [6].

Початок воєнних дій вплинув на усі сфери економіки, у тому числі і на інвестиційну діяльність. Харчове виробництво зазнало значних втрат і руйнувань, долаючи нові виклики й загрози. Цілком очевидно, що в такі складні часи інвестування здійснювалось у недостатніх обсягах, а показники зниження були наступними: харчова промисловість – на 62,1 %, промисловість – на 51,9 %, переробна промисловість – на 53,4 % (табл. 12).

У 2023 році обсяги капітальних інвестицій у виробництво продуктів харчової промисловості не досягли довоєнного рівня, однак зросли в 1,9 раза – з 17483,9 млн грн до 32610,1 млн грн.

Таблиця 12

Капітальні інвестиції у 2015-2023 роках, млн грн

Галузь економіки	2015	2019	2020	2021	2022	2023	2022 до 2021, %	2023 до 2015, %	2023 до 2022, %
Промисловість	87656,0	254196,2	180537,4	242922,9	126112,6	220652,2	51,9	251,7	175,0
Переробна промисловість	46219,1	105878,5	84408,2	113275,0	60457,6	90395,5	53,4	195,6	149,5
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	13548,5	31888,5	28875,4	28166,3	17483,9	32610,1	62,1	240,7	186,5
Частка у промисловості в цілому, %	15,5	12,5	16,0	11,6	13,9	14,8	X	X	X
Частка у переробній промисловості, %	29,3	30,1	34,2	24,9	28,9	36,1	X	X	X

Джерело: Держстат України [6].

Про зміни у фінансуванні капітальних інвестицій у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів свідчить також п'ятирічна динаміка показника частки капітальних інвестицій останніх у загальному обсязі капітальних інвестицій у переробну промисловість. Зокрема у 2019 році цей показник становив 30,1 %, у 2020 – 34,2 %, у 2021 – 24,9, у 2022 – 28,9 % %, а у 2023 – 36,1 %. Тобто у 2021 році відбулося суттєве зменшення частки капітальних інвестицій у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у загальному обсязі капітальних інвестицій у переробну промисловість. Це свідчить про те, що зрос-

тання капітальних інвестицій в інші сегменти переробної промисловості відбувалось у цей період більш прискореними темпами. Частка у промисловості в цілому знаходилась у діапазоні 11,6 % (2021 рік) – 16,0 % (2020 рік).

Обсяги капітальних інвестицій розподіляються за видами активів (матеріальні та нематеріальні), за джерелами фінансування (кошти державного та місцевого бюджетів, власні кошти підприємств, кредити банків тощо), а також за видами економічної діяльності. До матеріальних активів належать інвестиції у землю, існуючі будівлі та споруди, нові будівлі, споруди, об'єкти незавершеного будівництва, машини, обладнання та інвентар, транспортні засоби, довгострокові біологічні активи та інші необоротні матеріальні активи, які були придбані або створені для власного використання, включаючи витрати на капітальний ремонт, поліпшення, вдосконалення, реконструкцію, модернізацію.

До інвестицій у нематеріальні активи слід віднести інвестиції у придбання або створення власними силами програмного забезпечення, баз даних, права користування природними ресурсами та майном, патенти, ліцензії, торгові марки, авторські права тощо.

Інвестиції в матеріальні активи, які швидко окупуються, а саме в машини, устаткування, інвентар залишаються найбільш затребуваними. Згідно з даними офіційної статистики їх обсяги за 2023 рік у виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів становили 21546,5 млн грн або 98,8 % від загальних вкладень у цю галузь. Для порівняння зазначимо, що і в промисловості в цілому цей показник був високим – 166878,4 млн грн, або 98,2 % (табл. 13).

Інвестиції в нематеріальні активи у 2023 році займали лише 1,2 % і становили 262,4 млн грн, із них програмне забезпечення та бази даних мали обсяг 225,5 млн грн або 1,0 % від загального обсягу капітальних інвестицій у аналізовану галузь і 85,9 % від інвестицій у цю частину активів.

Таблиця 13

**Структура капітальних інвестицій за видами активів
у січні-грудні 2023 року, млн грн**

Галузь економіки	Обсяг капітальних інвестицій	Інвестиції в матеріальні активи	Частка у загальному обсязі, %	Інвестиції в нематеріальні активи	Частка у загальному обсязі, %	З них програмне забезпечення та бази даних		
						Обсяг	Частка у загальному обсязі, %	Частка у обсязі інвестицій в нематеріальні активи, %
Промисловість	169940,6	166878,4	98,2	3062,2	1,8	1869,8	1,1	61,1
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	21808,9	21546,5	98,8	262,4	1,2	225,5	1,0	85,9

Джерело: Держстат України [6].

За розрахунками, проведеними згідно з даними Держстату за січень-вересень 2024 року, основним джерелом фінансування у виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів залишаються власні кошти підприємств – 19021,0 млн грн або 94,8 %. Кредити банків та інші позики займають 3,4 % і становлять 678,0 млн грн. Незначна частка належить коштам державного та місцевого бюджетів, однак інформація щодо цього факту Держстатом не оприлюднена з посиланням на виконання вимог щодо забезпечення гарантій органів державної статистики щодо статистичної конфіденційності [6].

Практика свідчить, що найбільш ефективні напрями капіталовкладень у харчовій промисловості – реконструкція й технічне переоснащення виробництва. Це дає змогу в коротші строки, з меншими затратами оновлювати матеріально-технічну базу, освоювати нові потужності [22]. Власних коштів підприємств недостатньо для того, щоб у довгостроковій перспективі закріпити місце нашої держави серед інших країн за розвитком нових технологій та прогресивної техніки. Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів для зміцнення своїх позицій на внутрішньому і зовнішньому ринках та сталого розвитку потребує державної інвестиційної стратегії і законодавчих змін.

Динаміка внутрішнього попиту на продовольчі товари, виготовлені підприємствами харчової промисловості України, є хоч і зростаючою, проте надзвичайно нестійкою, що зумовлено скороченням реальних доходів населення в результаті періодичних соціально-економічних потрясінь. Єдиним драйвером капітальних інвестицій у харчову промисловість України є зростання зовнішнього попиту. Негативним фактором впливу на інвестиційний попит в харчовій промисловості України є посилення конкуренції на внутрішньому ринку за рахунок зростання імпорту промислової продовольчої продукції.

Вітчизняна харчова промисловість виступає стратегічно важливим сектором економіки країни, який забезпечує внутрішній ринок продовольчими товарами, сприяє розвитку аграрного сектору, створює робочі місця та генерує значний експортний потенціал. Однак ефективність інвестиційної діяльності підприємств цієї галузі залишається нерівномірною через низку проблем, пов'язаних із нестабільним макроекономічним середовищем, обмеженим доступом до фінансових ресурсів, нестачею інноваційних технологій та низькою інвестиційною привабливістю деяких сегментів ринку [23].

Окремою проблемою є відсутність стратегічного підходу до інвестиційної політики на рівні підприємств та галузі в цілому. Більшість підприємств зосереджуються на короткострокових цілях і не мають чіткої інвестиційної стратегії, що знижує їх здатність адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Водночас відсутність актуального оцінювання ефективності інвестицій у виробництво харчових продуктів та напоїв та недостатність прогностичних припущень щодо цього процесу ускладнює ухвалення обґрунтованих управлінських рішень, що призводить до неефективного розподілу ресурсів і втрати конкурентних переваг.

5.4. Частка України в обсязі світового експорту основних груп продовольства

Аграрний сектор України є основою для забезпечення населення продуктами харчування та для постачання сировини іншим галузям економіки. Він також ефективно інтегрувався у світову продовольчу систему і відіграє важливу роль для покращення соціально-економічної ситуації та забезпечення продовольчої безпеки держави і глобальних продовольчих ринків.

В умовах сьогодення саме аграрний сектор сприяє гарантуванню національної та продовольчої безпеки, збереженню державності і суверенітету України та стабільності на світових продовольчих ринках.

Україна має значну частку у світовому експорті основних груп продовольства, зокрема, вона є одним із ключових постачальників таких товарів, як соняшникова олія, кукурудза та пшениця, що підтверджується даними щодо структури українського експорту. Частка продовольства та сільськогосподарської сировини в експорті України демонструє тенденцію до невеликих змін порівняно з попередніми періодами, але залишається домінуючою.

У товарній структурі експорту продовольчі товари та сільськогосподарська продукція продовжують відігравати провідну роль, хоча їх частка в грошовому вимірі дещо скоротилася (з 59,5 % за підсумками I півріччя 2024 р. до 56,0 % – за підсумками I півріччя 2025 р.). Оскільки за підсумками першої половини 2023 р. частка цих товарів у структурі експорту становила 60,6 %, спостерігається тенденція щодо поступової диверсифікації товарного експорту України. У фізичних обсягах частка зменшилась з 61,8 % до 52,0 % (табл. 14).

Таблиця 14

Частка продовольчих товарів та сільськогосподарської продукції у показниках зовнішньої торгівлі України

Код та найменування	Січень-червень 2024 р.		Січень-червень 2025 р.		Зміни за період, %	
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
<i>У грошовому вимірі, млн грн</i>						
Всього	20842	33319	20002	38261	96,0	114,8
1-24 Продовольчі товари та с/г продукція	12394	3740	11211	4157	90,5	111,1
Частка, %	59,5	11,2	56,0	10,9	x	x
<i>У фізичних обсягах, тис. т</i>						
Всього	71085	14068	53126	16577	74,7	117,8
1-24 Продовольчі товари та с/г продукція	43945	1544	27648	1751	62,9	113,4
Частка, %	61,8	11,0	52,0	10,6	x	x

Джерело: [24].

У I півріччі 2025 року обсяг експорту продукції АПК у грошовому вимірі становив 11,2 млрд дол. США, продемонструвавши зниження на 9,5 % проти показника аналогічного періоду 2024 року. При цьому фізичні обсяги зовнішньої торгівлі продовольчими товарами та сільськогосподарською продукцією становлять лише 62,9 % до попереднього періоду, а саме 27,6 млн т проти 43,9 млн т у 2024 році [24].

Імпорт демонстрував відчутну протилежну динаміку, оскільки збільшився у грошовому вимірі на 11,1 % – до 4,2 млрд дол. США (за 6 міс. 2024 р. – 3,7 млрд дол. США). У фізичних обсягах імпорт зріс на 13,4 %.

Попри це, сформувалося позитивне сальдо, тобто експорт перевищив імпорт на 7,1 млрд грн.

Динаміка зовнішньої торгівлі України товарами в першій половині 2025 року, як і в попередні періоди, залежить від внутрішніх та зовнішніх чинників в умовах широкомасштабної збройної агресії РФ проти України, що триває. Відповідно виникають нові тенденції та зміни в зовнішній торгівлі товарами, які формують економічну ситуацію у державі.

Україна залишається важливим гравцем на світовому ринку, особливо в експорті зернових і олійних культур, а також готових харчових продуктів. Аналіз індикатора «Частка України в обсязі світового експорту основних груп продовольства» за 2015–2024 роки демонструє значну перевагу олії соняшникової, частка експорту якої у 2024 році, а саме 58,9 %, перевищила цільовий індикатор до 2030 року, який становить 45 % (табл. 15). Україна є беззаперечним лідером з експорту цього продукту на світові ринки.

Таблиця 15

Частка України в обсязі світового експорту основних груп продовольства, %

Товарна позиція	Цільовий індикатор до 2030 р.	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Цукор	1,5	0,2	0,8	0,7	2,2	1,0	0,5	0,2	0,5	1,7	1,1
Соняшникова олія	45	41,1	45,4	45,5	45,8	44,5	45,9	42,9	40,0	44,4	58,9
Кукурудза	18	12,9	11,5	15,5	12,9	17,8	15,1	13,2	12,7	14,0	14,9
Ячмінь	9,5	12,1	13,9	12,5	9,8	13,4	14,4	12,8	7,2	6,5	9,3
Пшениця	10	7,9	9,6	9,0	8,6	11,1	9,3	9,9	6,8	10,0	11,1

Джерело: UN Comtrade Database [25].

Щодо цукру слід зазначити, що у 2024 році українські виробники встановили історичний рекорд – 746,3 тисячі тонн експорту на суму \$419 мільйонів. Однак цього річ ринок зазнав спаду через падіння цін у Європі, спричинене надлишком запасів і зростанням пропозиції з України. Частка за цим товаром у світовому експорті становить 1,1 %. Це нижче цільового індикатора до 2030 року на 0,4 в.п. По кукурудзі і ячменю цільові індикатори ще не досягнуті, тоді як

частка української пшениці у світовому експорті становить 11,1 %, тобто перевищує цільовий показник у 10 %.

У 2024 році Україна експортувала 78,3 млн тонн агропродукції, що свідчить про відновлення після повномасштабного вторгнення. Виручка від експорту за даними Держстату становить 24,7 млрд грн.

Аграрний сектор відіграє ключову роль в економіці України, і навіть в умовах війни експорт сільськогосподарської продукції залишається однією з головних складових загального експорту. Триваюча війна, ризики мінування та логістичні проблеми є основними викликами, що впливають на обсяги експорту, хоча країна демонструє стійкість.

Військова агресія Російської Федерації проти України суттєво погіршила національну і світову продовольчу безпеку, загостила багато інших проблем, пов'язаних із забезпеченням населення харчовими продуктами, зокрема через обмеження у використанні земель для ведення сільського господарства (заміновані, забруднені небезпечними речовинами або розташовані в зоні окупації). Ці землі мають різний ступінь забруднення, для встановлення реальних масштабів необхідно проводити обстеження і подальший моніторинг забруднених земельних ділянок. Знищено значну кількість підприємств з виробництва продовольства та інших допоміжних потужностей, зокрема об'єкти інфраструктури, зростає інфляція та споживчі ціни, порушені логістичні ланцюги, виник дефіцит кваліфікованих кадрів; знизилася обсяги виробництва та експорту продовольства з України, насамперед зернових культур та олії, що обмежило виробників у доступі до фінансових ресурсів для забезпечення провадження поточної господарської діяльності.

Особливої уваги набуває виробництво продукції з високою доданою вартістю. Збільшення частки переробленої сільськогосподарської сировини в експорті може покращити позицію України у рейтингу світової торгівлі продовольством.

На значній частині сільськогосподарських земель стало неможливим провадження сільськогосподарської діяльності, оскільки вони окуповані або перебувають під постійними обстрілами, або заміновані (за даними Держстату, посівна площа сільськогосподарських культур під урожай 2025 року порівняно з 2021 роком скоротилася на 23,3 відсотка), пошкоджено зрошувані землі, фруктові сади і землі присадибних господарств, зазнало значних втрат поголів'я худоби.

Українські виробники та експортери в умовах безпекових викликів повинні зважати на складнощі, що виникають через нестабільні погодні умови, можливе зменшення врожаю експортних сільськогосподарських культур на тлі вичерпання запасів з минулих урожаїв, дисбаланси на ринку праці, зростання виробничих витрат (зокрема, на електроенергію та логістику), тарифні та нетарифні бар'єри країн-партнерів, скасування автономних торговельних заходів ЄС, несприятливу цінову ситуацію та конкуренцію на світових ринках, що посилюється.

5.5. Частка продукції харчової промисловості та переробки сільськогосподарської сировини в загальному обсязі експорту основних груп продовольства

Потенціал харчової промисловості України дозволяє державі забезпечити споживчий попит, а також здійснювати експортні операції, наповнюючи бюджет валютною виручкою. Галузь успішно долає проблеми сьогодення, спричинені військовим вторгненням РФ. Харчова промисловість входить до першої п'ятірки галузей щодо наповнення державного бюджету і посідає перше місце серед трійки лідерів промисловості України за обсягами реалізації продукції, які становлять за січень–грудень 2024 року 856853,7 млн грн, або 23,4 % до загального підсумку. Далі виділяються виробництво, передача, розподілення електроенергії – 21,3 % та машинобудування – 7,8 % [6]. За підсумками 2023 року суб'єкти господарювання у сфері виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів створили 213375,1 млн грн доданої вартості, що становить 4,4 % від сукупного показника у промисловості.

У перші місяці війни багато підприємств були зруйновані або ж припинили свою діяльність через неможливість ведення бізнесу в умовах бойових дій або у прифронтових зонах. Однак до кінця року, незважаючи на безпрецедентні виклики, українські харчовики змогли відновити свою діяльність по багатьох позиціях. Велику роль відіграла релокація бізнесу, завдяки якій потужності багатьох підприємств було перенесено у безпечні регіони, здебільшого у західні.

У грошовому еквіваленті обсяги виробництва впродовж десятиріччя до 2022 року мали позитивну динаміку – за підрахунками, проведеними згідно з даними Держстату, індекси становили у різні періоди від 3,3 % до 32,7 %. Початок війни спричинив скорочення виробництва, так у 2022 році виробництво у грошовому вимірі скоротилось до попереднього року на 10,5 %, і становило 711,5 млрд грн. Однак вже у 2023 році обсяг виробленої продукції харчової промисловості порівняно з 2022 роком зріс на 24,6 % і досягнув 886,8 млрд грн.

Вплив початку воєнних дій у державі мав неоднакову інтенсивність у галузях економіки. Про це свідчить порівняльна характеристика змін індексів виробництва у промисловості в цілому та виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів.

За січень – грудень 2024 року індекс виробництва у промисловості становив 104,6 %, тоді як у виробництві харчових продуктів цей показник знаходився на рівні 107,6 %, що характеризує збільшення виробництва до показника відповідного періоду попереднього року (табл. 16).

Серед галузей харчової промисловості найбільше зростання за період січня – грудня 2024 року мало місце у переробленні та консервуванні фруктів і овочів (+20,5 %), виробництві олії та тваринних жирів (+16,3), решта – збільшення у діапазоні 5,1 % – 9,4 %. Водночас знизилось виробництво м'яса та м'ясних продуктів на 2,7 %, продуктів борошномельно-круп'яної промисловості на 0,6 %

**Індекси виробництва продукції харчової промисловості
у січні-грудні 2024 року порівняно з відповідним періодом 2023 року**

Промислові групи та вид діяльності	Індекси виробництва за січень-грудень 2024 до січня-грудня 2023, %
<i>Промисловість</i>	104,6
<i>Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів</i>	107,6
Виробництво м'яса та м'ясних продуктів	97,3
Перероблення та консервування риби, ракоподібних і молюсків	108,6
Перероблення та консервування фруктів і овочів	120,5
Виробництво олії та тваринних жирів	116,3
Виробництво молочних продуктів	109,4
Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості	99,4
Виробництво хліба, хлібобулочних і борошняних виробів	105,1
Виробництво цукру	108,6

Джерело: Держстат України [6].

Темпи росту виробничих показників залежатимуть від багатьох чинників, серед яких найбільш вагомими можна виокремити достатнє сировинне забезпечення, наявність коштів для модернізації та переоснащення, наявність необхідної кількості трудових ресурсів. Пріоритетним завданням стає оптимізація витрат енергоресурсів. Згідно з експертними оцінками, витрати на енергію у 2024 році склали до 30 % загальних операційних витрат харчових підприємств. Якщо не впроваджувати сучасні технології енергоефективності, ця частка у 2025 році може зрости до 35 % [26].

У 2024-2025 роках експорт харчових продуктів показав змішану динаміку. Загальний стан експорту за даними Держстату:

- готові харчові продукти: ця категорія продемонструвала зростання за 8 місяців 2025 року на 4,2 % до аналогічного періоду 2024 року. Загалом їх експорт становить 2499,9 млн дол. США.
- частка агропродовольчої продукції в загальному експорті у січні-серпні 2025 року становить 55,0 %, отже агропромисловий сектор залишається ключовим у економіці.

Зміни у експорті окремих продуктів за січень-вересень 2025 року порівняно з відповідним періодом 2024 року у грошовому вираженні та у фізичних обсягах за даними Державної митної служби наведені у таблиці 17.

Найбільше зріс експорт масла вершкового та сирів усіх видів; найбільшого зниження за 9 місяців поточного року зазнав цукор.

Динаміка зміни обсягів експорту продукції харчової промисловості за 9 місяців 2025 року до січня-вересня 2024 року, %

Товарна позиція	Зміни експорту:	
	у грошовому вимірі	у фізичних обсягах
М'ясо ВРХ морожене	+11,5	+9,7
Ковбаси усіх видів	+8,2	-0,8
Масло вершкове	більше у 2,7 р.	більше у 2,4 р.
Сири усіх видів	+28,9	+21,4
Борошно пшеничне	+4,2	-14,6
Крупи із зерна зернових культур	-7,3	-19,3
Макаронні вироби	+14,9	+0,9
Олія соняшникова	-1,2	-31,5
Цукор	-46,3	-37,3

Джерело: Державна митна служба [27].

Ціль 2 Цілей сталого розвитку до 2030 року передбачає щорічне визначення індикатора «Частка продукції харчової промисловості та переробки сільськогосподарської сировини в загальному обсязі експорту» (групи 1-24 згідно з УКТЗЕД). Цільове значення цього індикатора до 2030 становить 50 %.

Згідно з проведеними розрахунками за 2015-2024 роки цільове значення було досягнуте ще у 2022 році, коли частка харчової промисловості у загальному експорті становила 53,0 % (табл. 18). У подальшому частка зростала, і у 2023 році становить 60,8 %, у 2024 – дещо менша, а саме 59,1 %.

Частка продукції харчової промисловості та переробки сільськогосподарської сировини в загальному обсязі експорту

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Частка продукції харчової промисловості та переробки сільськогосподарської сировини в загальному обсязі експорту (групи 1-24 згідно з УКТЗЕД), %	38,3	42,0	41,0	39,4	44,3	45,1	40,7	53,0	60,8	59,1
Цільове значення індикатора на 2030 рік – 50 %										

Джерело: Державна митна служба [27].

Перспективи експорту продукції української харчової промисловості значною мірою залежать від модернізації виробництва, відновлення виробничих потужностей та логістики, а також від ефективного розвитку галузей, які виробляють конкурентоспроможну продукцію, зокрема продукти із зерна, олію, молочні та кондитерські вироби. Посилення конкурентоспроможності підпри-

ємств сектору можливе через надання підтримки для удосконалення та диверсифікації асортименту продукції та послуг.

Українська харчова промисловість має значний потенціал для збільшення експорту, особливо за умов стабільного постачання сировини та відновлення логістики чи напрацювання нових логістичних маршрутів. Модернізація виробничих потужностей та впровадження інноваційних технологій можуть допомогти підвищити конкурентоспроможність українських продуктів на світовому ринку.

Серед основних викликів для експорту продукції харчової промисловості можна виокремити наступні:

- *відповідність стандартам*: необхідність відповідати вимогам до безпеки харчових продуктів, таких як стандарти НАССР, що потребує впровадження сучасних систем контролю якості на виробництві;

- *логістика та експортна інфраструктура*: виклики, пов'язані з транспортуванням, зберіганням та дистрибуцією продуктів, а також можливі проблеми з митним оформленням;

- *конкуренція*: високий рівень конкуренції з боку інших країн-експортерів на світових ринках, що вимагає пропозиції конкурентоспроможної ціни та якості;

- *витрати на виробництво*: високі витрати на виробництво та сировину можуть ускладнювати експорт, роблячи продукцію менш привабливою за ціною.

- *адаптація до ринків*: необхідність адаптувати продукти до смакових уподобань, культурних особливостей та законодавчих вимог споживачів різних країн.

- *політичні та економічні ризики*: залежність від політичної стабільності, торговельних відносин та валютних коливань, що може впливати на рентабельність експорту.

В умовах євроінтеграції українська харчова промисловість стикається з викликами, пов'язаними з необхідністю постійної адаптації до нових вимог, конкуренцією та потребами у інвестиціях. Основними чинниками довгострокового успіху експортного потенціалу харчової промисловості України є створення і підтримання сприятливого інвестиційного клімату для галузі; перерозподіл структури експорту продовольчих товарів до збільшення частки продуктів із вищою доданою вартістю; відповідність технічним регламентам ЄС щодо виробництва, маркування та пакування харчових продуктів, що є ключовою умовою для експорту.

На сьогодні світові тенденції наростання дефіциту продовольства і зростання цін можуть розглядатися як потужний виклик для українського виробництва для забезпечення продовольчої безпеки України і водночас формування потужного експортного потенціалу для наповнення бюджету держави [28]. Це потребує не лише захисту національного продовольчого ринку та економічних інтересів вітчизняних товаровиробників, а й оптимізації структури імпортно-експортних операцій з дотриманням балансу національних економічних інтересів загалом, інтересів виробників продовольства та населення як споживачів кінцевої продукції, а також інтересів європейських і світових ринків.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Гарантування продовольчої безпеки населення безпосередньо пов'язане з розвитком національної економіки, а відповідно, і підвищенням рівня доходів населення, що потребує реалізації комплексу макроекономічних заходів.

Україна має суттєві стратегічні переваги завдяки природним ресурсам, географічному положенню та якості людського капіталу, що загалом може стати основою для стрімкого економічного зростання держави. Натомість ряд перепон стоять на заваді реалізації власного потенціалу. Україна повинна посилити свої позиції на світовій та регіональній арені, що сприятиме підвищенню рівня добробуту населення – головній меті державної політики.

Світ швидко змінюється і це потребує відповідного реагування з боку України. Зростання кількості населення, глобальні зміни клімату, стрімкий розвиток цифрової економіки, а також регіоналізація міжнародного виробництва створюють як виклики, так і нові можливості для України. Саме тому важливо мати узгоджене бачення щодо стратегічного курсу економічної політики України, що враховуватиме глобальні тренди та внутрішні можливості держави. Для виконання зазначеної мети за ініціативою Президента України та Прем'єр-міністра України розроблено Національну економічну стратегію на період до 2030 року, яку затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179 [29].

Для розвитку аграрного сектору України та розв'язання галузевих проблем необхідно запроваджувати системність, прогнозованість, обґрунтованість та ефективність у формуванні та реалізації державної політики у сфері сільського господарства та розвитку села, забезпечити довіру та взаємодію держави, бізнесу та суспільства, посилити інституційну спроможність системи державного управління, покращити принципи та засоби моніторингу і оцінювання державної політики [29]. Стратегічними цілями за напрямом 9 «Агропромисловий сектор та харчова промисловість» у Стратегії визначено наступні:

- забезпечення проведення стимулюючої та дорадчої аграрної політики;
- забезпечення гравців ринку якісною інфраструктурою (земля, зрошувальні системи, фінанси, освіта та наука, транспорт, потужності зберігання);
- створення умов для виробників щодо можливості забезпечення доступними матеріально-технічними ресурсами;
- збалансування виробництва високо- та низькомаржинальних продуктів для збільшення прибутковості сектору;
- сприяння розвитку та повноцінному забезпеченню ринку для функціонування переробки;
- оптимізація збуту продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках;
- забезпечення виробництва та експорту безпечної та здорової сільськогосподарської та харчової продукції.

Всі ці заходи мають суттєвий вплив для забезпечення стійкого прогресу у реалізації всіх завдань Цілей сталого розвитку в цілому і Цілі 2 зокрема. Висновки щодо реалізації Цілей сталого розвитку (ЦСР) в Україні свідчать про те,

що країна активно працює над адаптацією та впровадженням цих цілей, проте існують певні виклики та потреби у посиленні координації та інтеграції ЦСР у різні сфери державного управління [9].

Основні висновки та тенденції:

- адаптація та локалізація ЦСР: Україна активно адаптує та локалізує ЦСР, тобто узгоджує їх з національними пріоритетами та особливостями;
- зростання обізнаності: відбувається поступове підвищення обізнаності щодо ЦСР серед громадськості, державних службовців та інших зацікавлених сторін;
- участь громадськості: зростає залучення громадськості до обговорення та реалізації ЦСР, що є важливим для забезпечення їх ефективності;
- інтеграція у державну політику: ЦСР поступово інтегруються в стратегічні документи та плани розвитку, проте потребують більш системного підходу;
- необхідність координації: необхідно посилити координацію між різними державними органами та інституціями, щоб забезпечити цілісний та ефективний підхід до реалізації ЦСР;
- фінансові та ресурсні обмеження: необхідно забезпечити достатнє фінансування та інші необхідні ресурси для реалізації ЦСР;
- моніторинг та оцінка: важливим є впровадження ефективної системи моніторингу та оцінки досягнень у сфері ЦСР, що дозволить відстежувати прогрес та вчасно коригувати стратегії;
- вплив війни: повномасштабна війна внесла значні корективи у реалізацію ЦСР, загостривши існуючі проблеми та створивши нові виклики, особливо у сферах миру та безпеки, економічного розвитку та захисту довкілля.

Дослідження щодо реалізації Цілі 2 «Подолання голоду, розвиток сільського господарства» в Україні свідчать про певні досягнення, але також вказують на необхідність подальшого прогресу. Україна має значний аграрний сектор і потенційно може бути лідером у забезпеченні продовольчої безпеки, однак існують виклики, пов'язані з війною, кліматичними змінами та економічними труднощами.

Україна є одним з найбільших експортерів зернових та інших продуктів агропромислового виробництва, що сприяє забезпеченню продовольчої безпеки на глобальному рівні. Уряд вживає заходів для підтримки аграрного сектору та покращення харчування населення, зокрема, через програми соціальної підтримки та підтримки малих фермерських господарств. Впроваджуються інноваційні технології у сільському господарстві, що сприяють підвищенню врожайності та ефективності використання ресурсів.

Війна в Україні значно вплинула на аграрний сектор, спричиняючи руйнування інфраструктури, втрати врожаю та обмеження доступу до ринків збуту. Зміни клімату, такі як посухи та повені, створюють додаткові загрози для сільськогосподарського виробництва та продовольчої безпеки. Потребує вирішення питання доступу до продовольства для вразливих груп населення,

особливо в умовах війни та економічної кризи. Слід забезпечити стале використання природних ресурсів у сільському господарстві, щоб уникнути деградації земель та забруднення довкілля. Необхідно продовжувати підтримку аграрного сектору та сприяти його відновленню після війни.

Рекомендації щодо досягнення Цілі 2 [12]:

- підвищення рівня інвестиційної привабливості аграрного сектору (для цього, серед іншого, необхідно завершити процес створення цивілізованого ринку земель сільськогосподарського призначення);

- стимулювання створення малих господарств (площа до 50 га), зокрема сімейних ферм, через удосконалення правової бази та забезпечення сприятливих економічно-організаційних та соціальних умов їх діяльності;

- технічна модернізація сільськогосподарського виробництва та харчової промисловості, підвищення їх енергоефективності та реалізація потенціалу енергозбереження;

- сприяння нарощуванню експорту продовольства з високою доданою вартістю, зокрема шляхом завершення адаптації українського законодавства до вимог ЄС у сфері сільського господарства, забезпечення всеохоплюючого впровадження на потужностях харчової та переробної галузей постійно діючих процедур, заснованих на принципах системи НАССР;

- створення чіткого механізму регулювання ринку органічної продукції і сировини, належної системи її сертифікації;

- збільшення рівня обізнаності щодо органічного сільського господарства та сприяння поширенню локального виробництва і споживання органічної продукції;

- забезпечення стабільності, прогнозованості та прозорості системи державної підтримки аграрного сектору шляхом запровадження середньострокового бюджетного планування та виділення на підтримку сільгоспвиробництва не менше одного відсотка від обсягу валового випуску продукції сільського господарства. Державні кошти слід спрямовувати насамперед на пріоритетне фінансування інноваційно-інвестиційних проєктів та стимулювання розвитку малого підприємництва;

- розробка й упровадження системи адресної допомоги на продовольство для найбільш уразливих категорій населення;

- започаткування програм «шкільне молоко», «овочевий мікс», «шкільний обід», що дозволить дітям різних вікових груп мати щоденний доступ до мінімального набору продуктів харчування та забезпечить третину їх добової норми калорій;

- впровадження національних програм контролю якості та безпечності харчових продуктів в цілому як єдиної системи моніторингу на внутрішньому ринку, так і як передумови для виходу на нові ринки з вищою доданою вартістю.

- проведення інформаційних кампаній щодо рекламування здорового способу харчування, передусім у дошкільних та шкільних навчальних закладах;

- обмеження надмірної волатильності цін на продукти харчування та забезпечення належного функціонування ринків продовольства, зокрема шляхом: зниження ринкових ризиків для сільгоспвиробників через урізноманітнення ринкових інструментів (страхування, гарантійні фонди, форвардна торгівля, торгівля деривативами, електронна торгівля тощо).

Загалом, Україна демонструє значний прогрес у реалізації ЦСР, проте необхідні додаткові зусилля для посилення координації, залучення всіх зацікавлених сторін, забезпечення достатнього фінансування та впровадження ефективною системи моніторингу та оцінки. Проведення послідовної державної політики, спрямованої на європейський та євроатлантичний курс, створення сприятливого бізнес-клімату, розвиток підприємництва та підтримка експорту, залучення інвестицій та розвиток ринків капіталу, розвиток внутрішнього споживання та інші механізми дадуть змогу забезпечити досягнення орієнтирів по основних індикаторах не тільки Цілі 2, а й інших не менш важливих Цілей сталого розвитку нашої держави.

Успішна реалізація Цілі 2 в Україні вимагає комплексного підходу, що враховує потреби аграрного сектору, потреби населення та необхідність забезпечення сталого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Що таке Цілі сталого розвитку? URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine-/tsili-staloho-rozvytku#:~:text>
2. Цілі сталого розвитку та Україна. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina>
3. Ящишина І. В. Стратегічні засади реалізації цілей сталого розвитку підприємствами в Україні. *Ефективна економіка*. 2021. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9722> (дата звернення: 23.04.2025). DOI: [10.32702/2307-2105-2021.12.10](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.12.10)
4. SDG Compass. Посібник для досягнення Цілей Сталого Розвитку в сфері бізнесу. URL: https://old.csr-ukraine.org/wp-content/uploads/2016/09/2016-09-15_SDG_Compass_Guide_2015_ukr_web.pdf
5. Аграрний сектор України у 2023 році: складники стійкості, проблеми та перспективні завдання. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-02/az_agrosektor_15022024.pdf
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua
7. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України № 722/2019, від 30 вересня 2019 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>.
8. Розпорядження № 1190-р «Деякі питання забезпечення досягнення Цілей сталого розвитку в Україні», прийняте Кабінетом Міністрів 29 листопада 2024 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-zabezpechennia-dosiahnennia-tsilei-staloho-rozvytku-v-ukraini-i291124-1190>
9. Добровільний національний огляд щодо Цілей сталого розвитку в Україні. URL: <https://me.gov.ua/view/4819b04d-99d6-47d3-a0db-fd4a4215f13d>
10. Цілі сталого розвитку. Україна. 2021. Моніторинговий звіт. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/csr_prezent/2020-ukr/st_rozv/publ/SDGs%20Ukraine%202021%20Monitoring%20Report%20ukr.pdf
11. У 2022 році за індексом продовольчої безпеки Україна зайняла 71 місце. URL: <https://skilky-skilky.info/u-2022-rotsi-za-indeksom-prodovolchoi-bezpeky-ukraina-zayniala-71-mistse/>
12. Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь. Міністерство економіки, розвитку і торгівлі, 2017. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>
13. Цілі сталого розвитку. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Цілі_сталого_розвитку
14. Стратегія сталого розвитку: Європейські горизонти: підручник / І.Л. Якименко та ін. Київ: НУХТ, 2022. 337 с. URL: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/7990/1/stratetiia_staloho.pdf
15. Семікіна М. В. Продуктивність праці: методологія вимірювання, передумови зростання. Наукові праці Кіровоградського національного технічного

університету. *Економічні науки*. 2010. Вип. 17. С. 457–463. URI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2010_17_72.

16. Хлівна І. В. Підвищення продуктивності праці та рівня доходів у сільських жителів. *Ефективна економіка*. 2013. № 1. URI: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1734>

17. Бабич М. М., Загребаленко Ю. Ю. Продуктивність праці в сільському господарстві як фактор забезпечення продовольчої безпеки. *Агросвіт*. 2016. № 13-14. С. 24–29. URI: http://www.agrosvit.info/pdf/13-14_2016/6.pdf

18. Шелудько Л. В., Шелудько Р. М. Шляхи підвищення продуктивності праці у сільському господарстві. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. Серія «Економіка і менеджмент». Випуск 8 (61). 2014. С. 93-97.

19. Дворник І. В. Продуктивність праці в сільському господарстві. *Український журнал прикладної економіки*. 2021. Том 6. № 2. С. 245 – 251.

20. Ключові виклики для аграрного сектору та основні завдання державної аграрної політики на 2025 рік. URI: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/klyuchovi-vykylyku-dlya-ahrarnoho-sektoru-ta-osnovni-zavdannya>

21. Мудрак Р.П. Стан та перспективи розвитку підприємств харчової промисловості України. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Т. 5. № 3. С. 125–134.

22. Товста Т. Л. Інвестиційний фактор розвитку харчової промисловості України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2009, №2. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/2_2009/7.pdf

23. Лагодієнко В. В., Басюркіна Н. Й., Савченко Т. В. Стратегічний моніторинг інвестиційної політики харчових підприємств України. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024 рік. Том 9. № 4. С. 322–326. URL: <https://cjae.org.ua/strategichnyj-monitoryng-investytsijnoyi-polityky-harchovyh-pidpryyemstv-ukrayiny/>

24. Зовнішня торгівля України товарами: підсумки I півріччя 2025 року. URI: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/zovnishnya-torhivlya-ukrayiny-tovaramy-pidsumky-i-pivrichchya>

25. UN Comtrade Database. Вільний доступ до детальних даних про світову торгівлю. URL: <https://comtradeplus.un.org/>

26. Українські борошномели під час війни «П». URL: <https://www.apk-inform.com/uk/exclusive/topic/1539344>

27. Державна митна служба України. URL : <https://customs.gov.ua/>

28. Сичевський М. П. Харчова промисловість як основа продовольчої безпеки та розвитку держави. Київ: Аграр. наука, 2019. 388 с.

29. Постанова КМУ від 3 березня 2021 р. № 179 «Про затвердження національної економічної стратегії на період до 2030 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text>

Наукове видання

Івченко Володимир Миколайович,
Зірнзак Олена Степанівна,
Солошонок Алла Леонідівна,
Полонська Ольга Миколаївна

**Агропромисловий сектор
України у світлі
Цілей сталого розвитку
на період до 2030 року:
Ціль 2 «Подолання голоду,
розвиток сільського господарства»**

Редактор *Г. Г. Руденко*

Комп'ютерне складання та верстання *А. Л. Солошонок*

The scientific and analytical publication outlines the main challenges and risks that accompany the activities of agro-industrial enterprises in today's conditions, characterizes the legislative framework of the Sustainable Development Goals for the period up to 2030, highlights the main Sustainable Development Goals adapted for Ukraine, as well as the tasks and indicators of Goal 2 "Overcoming hunger, developing agriculture". A selective analysis of Goal 2 indicators and the level of their achievement was carried out, and recommendations were formed for achieving Goal 2.

The materials provided can be used by specialists in any field of activity to analyze the main trends in achieving the Sustainable Development Goals of Ukraine for the period up to 2030.

Підп. до друку 29.12.25

Формат 84×108 1/32.

Папір друкарський № 2.

Гарнітура Times New Roman.

Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 2,2.

Обл.- вид. арк. 4,2

Наклад 300 прим.

Зам. №

Український науково-дослідний інститут продуктивності агропромислового комплексу Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України

03035, Київ-35, Солом'янська площа, 2.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
серія ДК № 1375 від 28.05.03